

Kálmán Mária

SZIKLÁK ÉS KAVICSOK

MONTÁZSREGÉNY

1973

FEJEZETEK

1.

VERGŐDÉS

2.

SZIKLÁK ÉS KAVICSOK

3.

AZ IGAZSÁG VALÓSZÍNŰSÍTÉSE

1. VERGŐDÉS

Látta az orvosokat, de nem vette tudomásul milyen hihetetlen gyorsasággal cserélődnek körülötte. Nem érdekelte az egészségügyi futószalag sem, melyre hasztalan próbálták ráhelyezni.

– Beszéljék meg a férjemmel... Majd Géza elintézi... – Rosszindulat nélkül, de tudatosan Géza nyakába varrta a döntést. Nem engedte magához a kérdéseket. Minimálisra szorította a válaszokat. Történni pedig nem történt semmi.

Egy reggel – ugyanolyan reggel, mint a többi – Krisztina számtalan ovális, szögletes, kerek, vésett, metszett és keretbe vágott tükörben figyelte, hogy nyeli el alakját a ruha. Összesen kétféleképpen öltözködött: nappal körülményesen reprezentatív, éjszaka reprezentatívan körülményes. Mindenképpen gyönyörű volt. Ilyennek akarta magát. Beleillett – nem az életébe, hanem az elméletébe, amit az életéről alkotott.

A váratlan csengetéstől összerezzent. Sértésnek tekintett minden meg nem beszélt, el nem tervezett eseményt. Annyi fáradságot sem vett, hogy megkérdezze, ki a hajnali látogató, csak nyitotta az ajtót.

Dániel kitárta karját a tünemény felé, de a tünemény prózait tüszentett a friss levegőtől.

– Helló, Krisz! Megfáztál?

– Elkapott valami, Dan!

– Összeszedtél valami afrikai vírust?

– Nem tudom. Arra kérlek, ne kiabálj, a hangoktól megőrülök...

Olyan régi ismerősök voltak, hogy nem tudták megsérteni egymást. Együtt tanulták a betűket, együtt vesződtek az egyenletekkel, együtt keresték az első leleteket... Aztán jött Kara Géza a „tulipános romantikával” (Kriszta szavai).

Elárasztotta a lányt ajándékokkal, szürke sportkocsija folyton Krisztina mellett fékezett. A látványos hajsza alatt Dániel kivételével mindenki elfordult a lánytól. „Ugyan-mire-vár” hangvétellel a nők, „mit-képzelsz-ez-magáról” indulattal a férfiak. Krisztina csakugyan várakozott, s valóban voltak elképzelései, egészen addig, míg Dániel bejelentette, hogy indiai meghívást kapott. Utazik.

– Várd meg az esküvőmet, Dan! Hamar meglesz. Rájöttem, jól látja a dolgot Beauvoir: a nő legmagasabb társadalmi rangja a mai napig az, hogy asszony. Miért kezdeném lejjebb? És... néha írjál!

Öt év alatt egy sort sem írt. Aztán felhívta Anna.

– Krisztina beteg. Menj érte, és hozd Füredre!

– Megbolondultál? Géza...

– Géza kéri. Hozd el Krisztinát Füredre!

– Apához?

– Apához. De én is ott leszek, s talán Magda is.

– Úristen! Mi baja Krisznek?

Anna letette a kagylót. Ha iker-nővérekkel áldotta meg az embert az isten, akik ráadásul mindketten orvosok, mint apa, egy régésznek nincs sok szava a családban!

– Megtaláltad?

– Mit?

– Megtaláltad Ophirt Indiában?

– Nem, Krisz, nem találtam meg.

– Gondoltam. Egy sort sem írtál! Ha megtalálod: írtál volna! Jobban ismerlek, mint sejted!

– Ne haragudj, tényleg! Nem tudok most erre figyelni. Szörnyen nézel ki... akarom mondani: túlságosan szép vagy. Beteg vagy, elfogysz, elillansz, a mi családukban meg nincs is más, csak orvos!

– Járt itt annyi orvos... Az egyik érdekes volt, megjegyeztem. Azt mondja: tüdőtágulás. S nekem állandóan a fejem fáj! Úgy kezdődött az egész, hogy az agyam megnőtt, akkora lett, mint egy hordó, s szörnyek szaladgáltak benne, akár egy Hitchcock filmben. Szerintem ez messze áll az emphizémától! Nem gondolod?

– Nem értek hozzá. Elviszlek apához...

Krisztina arca hirtelen elváltozik. Még száján lebeg az útjára indított mosoly, de szeme alá sötét árkok gyűrődnek. Kezét öntudatlanul tarkójára szorítja, ínye felhúzódik, mint veszett állat harapás előtt. Az üveges szem már nem őt látja, hanem a görcsöt. A rémület iszonyatos maszkká torzítja a keskeny arcot.

Dániel a telefonhoz ugrik, a kagylóból ütemesen sipít a foglalt jelzés.

– Mindjárt elmúlik... Elnézést!

Amint szobájába botorkál, látni, hogy tetőtől talpig nedvesen tapad rá a még csak imént felvett ruha. Elhúzódik a férfi mellől, nehogy megérezze rajta a kín kanálisszagú váladékát. Tarkója gőzölög, mintha fürdött volna...

Míg a vonalra vár, Dánielre sokszorosán visszahullik a tükrokből önmaga. Nem hízelgő kép felnagyított ősz halántéka. A csillogó szálak vastagok, mint a drótkötél. Szeme kicsi, a pupillának nevezett kurta vacak jegessé teszi amit tekintetnek szán. Ezekben nézi Krisztina lefogyott, satnya kis termetét?

– Halló! Ki keresi Kara Gézát?

Dániel hirtelenében alig tudja saját nevét, a titkárnő türelmesen megismétli a kérdést, majd megismétli a választ, s végre Géza hangja.

- Így jött haza Afrikából. Nagyon kérlek, ne izgasd föl semmivel! Főleg Ophirról ne beszélj vele! Előbb akarja megoldani a problémát, mint te!
- Sosem fogom megoldani. Érted? Soha!
- Ne mondd meg neki!
- Elviszem Apához. Ha nincs kifogásod, azonnal!
- Nincs kifogásom, de van egy bonyolult ügyem, a Tenegál-ügy, mely teljesen lefoglal. – Miért kiabálsz? Jól hallak, és köszönöm a segítségedet. Hamsun professzor diagnosztikája meg fog nyugtatni...

A telefon még folytatja, de Dániel nem figyel... Nem vagy te ideges, csak megtalálod a kellő szavakat –, mindig megtalálod...

*

Krisztina fehér nadrágba bújt az útra, s egy bizarr mintákkal teli ingbe, amit Dániel sietett megcsodálni. Elhatározta, nem engedi Kriszt önmagával foglalkozni, ennek érdekében nem hallgat Gézára sem. Ha Krisztinát betölti az Ophir-probléma, akkor beszéljen Ophirról, de beszéljen!

- Melyik útvonalon haladtál? – kérdi Krisztinától.
- Először Arábia nyugati partján Akabától az Ádeni öbölíig.
- Kidobott idő! Ott kellett volna kezdeni!
- Nem hagyhattuk ki a Vörös-tenger partjait! A csoport vegyes volt, mindenki más-más céllal. Minden hónapban megállt valaki valahol.
- Mit csináltatok Ádennél?
- Semmit. Pontosabban: beláttuk az eredménytelenséget. Visszahajóztunk Kairóba, hogy elinduljunk az afrikai parton.
- S ismét eredménytelenül jutottatok el Ádenig!

- Úgy van! Ekkor Pleidel feladta, s hazautazott. Búcsúzóul fantazmagóriának nevezte Ophirt, mely ha valaha volt is, ma már föllelhetetlen, azonosíthatatlan. Vagy elsüllyedt városként takarja a Vörös-tenger.
- A Vörös-tengernek semmi köze Ophirhoz! Először is: a meghatározás „arany-város”, s a Vörös-tenger partján sem Arábiában, sem Afrikában nem található nemesfém. Másodszor: Salamon követeknek útja 3 évig tartott...
- ... és még az időszámítás előtti gyorsaság mellett is túlzás a Vörös-tengeren belül feltételezni ekkora távolságot! Ezt én is tudom. De én csak Pleidel távozása után jutottam érdemlegesen szóhoz.
- S akkor merre haladtatok?
- Afrika keleti partján Szomáliától Zanzibárig. Ezt tartottam az utolsó valószínű területnek.
- Szóval, nem mondtál le a Zimbabwe-hipotézisről?
- Nem.
- Mit lehet ott még Mauch után mondani?!
- Azt én nem tudhattam! A csoport a Nyassza-tónál maradt. Egy ismeretlen romfalat találtak, feltárásnak semmi nyoma. A fiúk elkezdtek, nem érdekelte őket semmi más. Zimbabwe legkevesbé, hiszen száz év alatt minden követ minden csoport másképp magyarázta. Hajóval akartam menni Mozambiktól Sofaláig, aztán eszembe jutott mennyit meditáltunk a Zambézin, s a szárazföldön maradtam.
- Azt akarod mondani, hogy átkeltél a Zambézi völgyén? Átkeltél a mocsáron, amit a bennszülöttek is elkerülnek?! De miért?
- Megfogott a nevek hasonlósága. Nagy hibának tartom, hogy a régészek ritkán foglalkoznak nyelvészettel, bár ha értem is a nyelvet, át kellett volna kutatnom a partmentét! A Zambézi neve csak egy régi bantu törzs nyelvén jelenti azt, amit

vártam: fémfolyó, aranyvíz. Pedig a térképekről is leolvasható, hogy ennek kell lennie, hiszen határfolyó az aranybányák előtt. Régen rengeteg nemesércet sodorhatott a völgybe...

– Zimbabweig?

– Például! A luvalék nyelvén Zimbabwe kőből való aranyat, szilárd aranyat jelent.

– Ennek nincs semmi értelme! Kik azok a luvalék?

– A legrégebbi bantu törzs. Tudom, hogy a számba rágták a megoldást, s mégsem értem!

– Szerintem igaza van Pleidelnek. Ophir fantazmagória!

– Nem az!

– Jó, nem az. De tedd félre, míg meg nem gyógyulsz!

Krisztina nem válaszolt. Dániel rákanyarodott a székesfehérvári útra.

*

Krisztinának közvetlenül a püspöki palota mögött laktak, s míg Dániel apját el nem csábította a balatonfüredi szanatórium, a két család kertje szomszédos volt. A kékre mázolt szatócsbolt is ott lapított a sarkon, félig lehúzott ráccsal. Pontosan, mint húsz évvel ezelőtt. Dan gyakran vásárolt itt puha karamellát, s ennek felét mindig Krisz kapta. Biztos volt benne, hogy az asszony is a karamellákra gondol, a sánta boltosra, aki hitelbe is adott, ha pénzüik nem volt. A régi vásártérről földerengett Bodoki tanár úr ősz feje, s a történelem.

– Székesfehérvár 300 évig volt királyok székhelye. Harminchat koronázás, tizenöt királyi temetés, negyvenhét országgyűlés folyt le itt. Alba Regia templomait Maulbertsch-freskók díszítik, bár egy részüket Winterhalder fejezte be, aki itt telepedett le, s máig közöttünk élnek leszármazottai... Vajon él-e még Bodoki tanár úr?

– Apa mellé temették. Majd kinézünk hozzájuk! Anya megszokta, hogy Géza kiviszi a temetőbe, ha eljövünk.

– Ne érts félre, de én nem fogom kivinni anyádat sehová, s nagyon szeretném, ha te sem kívánnád ezt! Szeretnék délre Füreden lenni!

– Akkor csak megcsókolom Anyut.

Rajna behúzott farokkal sompolyog eléjük, aztán nagyot ugrik, s nyüsztő stafétába kezd köztük és az ajtó között. Az ajtóban megjelenő testes asszony felbotlik benne, de az érkezőket látva már nem törődik a kutyával. Magához öleli fiatalabb lányát, a kedvesebbet, szerencsésebbet, szebbet. Krisz alig látszik a csipkék, fodrok közül. Nyúlánk alakja éles ellentétben van anyja és nővére testességével. Terka Dant veszi szemügyre, kövérekéi kezei ámultan csattannak.

– Dániel! – A szomszéd csibészke!

– Csókolom kezét, Teréz néném! Kézcsókom, Terike!

Tószeginé figyelmesen megkérdezi, hogy honnan, hová, meddig? Nem tartóztatja őket a világért sem, de fürgén megterít, egy-egy pillantással irányítja Terkát sonkáért, tojásért. Összeszokottan mozognak, harsognak, a ház tele van élettel.

Krisz maga alá húz egy párnát, mint gyerekkorában. Anyjára mosolyog, pontosan úgy, mint Gézára, Dánielre, a kezében tartott hamutálcára. Bármire, és akárkire. Ez a mosoly sosem téveszt hatást. Erre a mosolyra megállnak az idegenek, köszönnek az ismeretlenek, pihennek a nyomorultak. A nehézkedéssel és szürkeséggel kínlódó emberek megsejtik, hogy van más lehetőség... Dániel ismét belevész ebbe a mosolyba, holott látja, nem neki szól. Krisz a kávé tálát üdvözli, a nehéz ezüst tálcán szervírozott finoman cizellált rokokó csészéket. Rózsaszín szélük csupa hab... Polgárköltészet!

– Köszönöm, Anyuka!

– Finom, ugye, Kislányom? Magam pörkölttem, ahogy szegény Apád tanított...

– Tudja, Dan, az uram nagy kávé volt! Halála előtti napon is ő készítette, s ami sosem történt meg, a szétrobbanó készülékből ráömlött a karjára... Azt mondta:
– Anyukám! Ez figyelmeztető jel! – Meglátod, nagy baj ér! – Így mondta, szegény! Babonás volt, de maga sem tudta. Csak egyszerűen szerette a szerdai napot, s utálta a csütörtököt. Mint Kriszta! Ők – Dan, érthetetlenek, de olyan szívük van, mint a vaj.

Krisztina tudta, hogy anya nem szerette apát. A gyorsan öregedő vasutas, akinek idő előtt kihullottak fogai a folytonos léghuzattól, nem fogadta el felesége zárt világát, de minden próbálkozása megtört, mellyel az asszonyt ki akarta terelni a négy fal közül. – Olyan vagyok, mint apa – gondolta Krisztina, de gyengébb. Neki kellett volna tanulni, utazni, világot látni...

– Terka! – verjél habot! Krisztina szereti.

– Köszönöm, Anyuka, mennünk kell! Dániel Füreden akar ebédelni.

– Akkor induljatok, Kicsim! – Géza mikor megy utánad?

– Lehet, hogy nem jön. Valami sürgős ügye van.

– Kara Gézának mindig „sürgős ügye” van!

Ahogy Terka száján kifakad a mondat, megdermeszti a levegőt. Dániel látja, Teréz asszony közel áll ahhoz, hogy szájon vágja a bamba teremtest, aki ki tudja hány irigy éjszakájának mérgét sűrítette a néhány szoba. Ám Kriszta átölelve nővérét, mosolyogva súg neki valamit, amitől annak arca ezer változáson esik át.

– Ez igaz?!

– Mit sugdostok lányaim? Nekem nem mondjátok meg?

– Dehogynem... *nagymama*...

– Édes Istenem! Ha ezt szegény apátok megérhette volna! – Most legalább értem ezt az utazást! – Dániel, nagyon kérem az apját, vigyázzanak Krisztinára! Ha szükség lesz rám, táviratozzanak!

– Ne tessék félni, Terus néni! – Apámnál a legjobb kezekben lesz! Csókolom a kezét... Kézcsókom, Terike!

Krisztina integet, míg be nem fordulnak a sarkon. Dániel is látja villanásnyira a két hatalmas nőt, amint esetlenül egymásba kapaszkodva nézik őket, máris bele-süppedve mindennapjaikba, sonkába, tojásba, porcelánba, pletykába, szeretetbe, irigységbe. Addig van tartásuk, amíg Krisztina után néznek. Krisztina után, aki kiszabadult innen... Kiszabadult? Nem tudná megmondani miért döbbsentette meg ez a bejelentett terhesség. Ha van csodálkoznivaló, inkább az lehet, hogy ez csak most következett be.

– Nem vagyok terhes.

Úgy jelenti ki, mintha olvasna a másik gondolataiban. Szép mosolyával nevet, nem szégyelli a hazugságot.

– Miért lóditottál? Teréz néni most már mindig várni fogja az unokát!

– Épp azért mondtam. Hiszen csak a reményt tudom adni neki.

*

A Hamsun-ház egyike annak a néhány magánkézből lévő épületnek, melynek kertje közvetlenül a Balatonnal érintkezik. A ház praktikus, emeletes, masszív menedék, építője számolt a vízpart téli-nyári szeszélyeivel. A kert viszont híján van minden ésszerűségnek. Néhol csonka betonoszlopok meredeznek, nem lehet tudni, a Forum Romanum modern másaként, vagy az atompusztítás hirosimai látványát idézve. Egy örökre félbemaradt szökőkút, elvadult puszpángbokrok, a partról csak félig irtott nádas annak is eszébe juttatja az elmúlást, aki nem törődik vele.

Hamsun egyedül nevelte gyerekeit, egyedül öregedett meg, pedig fia és lányai többet foglalkoztak az ő megházasításával, mint saját társuk felkeresésével. A négy Hamsun végtelenül gyöngéd, de szemérmesen rejtett szeretettel ragaszkodott egymáshoz. Végtelenül különböző természetük egyetlen azonos vonása –

a magányhoz való kötődés. Talán ebből fakadt a munkájuk iránti rajongás, a szakmai hozzáértés szinte megszállottságig. Krisztinát éppen az vonzotta körükbe, ami mást elvadított: közönyük a mindennapokkal szemben, egocentrikus lényegre törésük, céljaik pontos ismerete.

Anna otthon volt, de ez csak Dánielt lepte meg. Kriszta úgy viselkedett, mintha rendjén valónak találná: Anna várja, a precíz Anna, orrára csúszott szemüvege fölött kutatva analizáló tekintetével. Le sem tette az ecsetjét (hobbyból festett, ebben „pihente ki magát”), szabadkozott.

– Bocsássatok meg, erre a napfényre szükségem van! – Ebédeljete meg, nyáron érdemes a Baricskából hozatni. – Apát ne zavarjátok, majd este megmondja hol akarja megvizsgálni Krisztinát. Viszlát, alkonyatkor! – és eltűnt a nádasban. A mólón festett, szinte a vízen. Dániel nevetve magyarázza az automatikusan utána induló Krisztának:

– Elfelejtetted, hogy ha fest, közveszélyes! Estig kénytelen vagy beérni velem! Fáradt vagy? Fárasztalak?

– Dehogyan! Érdekel mit fest...

– A vizet! A vizet: reggel, délben, este. Viharban és szélcsendben. Abszurdnak és absztraktnak. Realistának és yantrának. Monomániás, mint minden amatőr. Nem kell törődni vele! Elmegyünk ebédelni abba a szomszéd monstrumba!

– Ha a Marinára gondolsz, előre figyelmeztetek, drágább, mintha Bombay-ban ebédelnénk!

– Mégis vonz hozzá valami, talán az éhség...

*

A luxushotel étterme zsúfolásig megtelt. Vankóné Dudás Juli életképei egykedvűen tekintettek le az internacionalista nyelvzavarra. A pincérek nagy ívben megkerülték az asztalok közt bolyongókat. Arról, hogy foglalkozzanak velük,

szó sem lehetett. Dániel megpróbálkozott megállítani egy-egy röpülő egyenruhást.

– Bitte! – Sorry! ....

Suhantak tovább, megállás nélkül, egyenletesen. Tökéletes robotgépek, álló ember szájából nem jut el hozzájuk semmi. Idomításuk kifejezetten ülő helyzetben lévőkre korlátozódik. Dániel sápadtan a bosszúságtól rosszul lett a gondolatra, hogy Krisztina gyomrában egyetlen kávé lötyög. Nem mert az asszonyra nézni, Kriszta szólt rá.

– Azt hiszem, az a férfi neked integet.

– Hol?

Akram az erkélyen ült. Felállt közeledtükre. Hatalmas alakja mellett Dániel kisportolt teste véznának tűnt. Ahogy közeledtek egymáshoz, Krisztina sosem tapasztalt nyugtalansággal konstataálta az idegen hatását. Amíg a két férfi a váratlan örömtől szinte udvariatlanná válva egymást üdvözölte, halántéka lüktetni kezdett, s végigsimítva homlokán, megkapaszkodott az asztalban. Kétségbeesés öntötte el a gondolatra, hogy ez előtt a férfi előtt verejtékezzon, kínlódjon.

Szeme Akram félig telt poharára tévedt. Utánanyúlt, s rájuk emelte. A görcs azonnal lerészegedett, s karmát kinyújtva elszunnyadt. Négy óra szabadság! Bőréen kigyúlnak a boldogság szikrái, teste az egészség hitével kacérkodik, felszikrázik a mosoly, melybe mindenki beleálmodhatja a maga sugárzását.

– Asszonyom, Ön olyan csodálatos, mint az emlékeim!

– Kriszta a legnagyobb asszony, akit a vén föld a hátán hord! Nem akárkiket mentettél meg az éhhaláltól! ... Pardon! Herr Ober! Geben Sie mir bitte Speisekarte?!

Míg Dániel rendel – Akram újratöltve kínálja a poharat:

*... A nemes kacérkodás romlásba nem taszít,
Ki szolgát tart, s úr talpig, az törődik vele...*

- Hafez: magyarul?! Az irodalmunkat tanulmányozza, Akram?
- Az élet- és halál módjukat tanulmányozom.
- Érdekes?
- Nekem igen!
- Mert más a szeme, mint a miénk! A maga szeme tele van legendával!
- Ráhibáztál, Krisz! Akram szeme tele van egyetlen legendával... Neked el fogja mesélni, mert én kérem.

Akram bólint. Pillantása lehull Krisztináról, s semmibe réved, ahonnan előlép a másik asszony.

- Miriam története azért legenda, mert hihetetlen. De megtörtént. Miriam a feleségem volt.
- Volt?
- Ne szólj közbe!

– Mikor megismertem, huszadik születésnapját ünnepelte a Szép Teve lokálban. Bagdad bal partján, a folyó és a mecset között fekszik ez a hatalmas mulató-konzern. Akik ide szerződést kapnak, befutottak egy életre. A vén Badr El-Din táncosnőjének lenni egyet jelent a Broadway csillogásával, a Moulin Rouge könnyedségével, a Garrick színház drámai mélységével. Művészei gátlástalan hetérák hetérái halhatatlan művészek. Badr El-Din sokszor nyúlt a mélybe értük, de Miriamért egyenesen a pokolba kellett nyúlnia. Gyermekprostituáltak közül halásztta elő, előbb konzumnőnek. Hagyta – bámulja a színpadot, figyelte rögtönzött utánpótlásait, melyben már benne volt a nagy táncosnő. Tizenöt éves korában látta táncolni Leilát, s árnyékává szegődött. Három év múlva lesöpörte

mesterét a színpadról. Azon az estén, mikor én megláttam, már két éve volt a keleti tánc koronázatlan királynője. Legendákat táncolt.

– Hogy érti ezt?

– Az arab mondavilág végtelen... Gondoljon az Ezeregyéjszakára, Kajesz sejk történeteire, Al-Mohabbi regéjére! Miriam saját maga alkotta koreográfiával táncolta el Seherezád meséit, Fatime rabságát, Salua kegyetlenségét. Huszadik születésnapján Delilát táncolta. Egy ismeretlen Delilát alakított. Nem a hitszegő asszonyt, hanem a kihasznált, és szerelem nélkül ágybakényszerített asszonyt, kinek férjeárulása bosszú és felszabadulás. A lokál tombolt. A férfiak arannyal borították a színpadot, melyen a mindentudás táncát járta Miriam.

– Különös történet.

– Eddig még nem. Ahogy nem jelentett semmi váratlant Miriam velem töltött éjszakája sem. Megfizettem. Én fizettem a legtöbbet, enyém volt reggelig.

– S ezt a nőt vette feleségül? A gyermek prostituáltat, aki mesterien fejlesztett ki magában egy Nanánál is ravaszabb hetérát?!

– Asszonyom! Én nem vagyok európai. Én a szerelmet szeretem, tehát azt a nőt szeretem, aki leginkább hordozója a szerelemnek. Számomra Miriam volt a vágy, szenvedély és beteljesülés. Újra és újra ölelni akartam, de ő egyre közönyösebbé vált. Belebújt kenőcseibe és olajaiba, felvilágosított arról, hogy a szerelem nyúzza a bőrt, az alvatlanság karikássá teszi a szemet, az ital elrontja a hólyagot. Hajnalban egy befáslizott karú, olajos bőrű asszony aludt mellettem, akiről tudtam már, hogy egyetlen szerelme a tánc, s egyetlen istene annak eszköze: a saját teste. Mikor felébredt, úgy kértem feleségül, hogy megígértem: csak egyszer ölelem minden éjszaka, a nap többi órája az övé, a táncé, a legendáké, melyeket magában hordoz.

– És?

– Nincs tovább! Egy évig az enyém volt, aztán lovaglás közben lábát törte. Sosem fogom elfelejteni ostobaságomat: balesetének hírére boldogság fogott el. Azt hittem, nem kell többé osztoznom a legendákkal. Mire orvost vittem hozzá – halott volt. Megmérgezte magát.

– Megbocsátott neki?

– Nem volt mit megbocsátanom. Tudtam, hogy nem bír tánc nélkül élni. Csak azt nem tudtam, hogy ennyire nem számít neki az idő. Elfelejtettem, hogy bátor volt. A lényegéről feledkeztem meg, mert az nem én voltam.

A sötétbőrű férfi magasba emeli poharát – a láthatatlan asszony felé. Dániel koccint vele, Krisztina nem. Akram elmosolyodik.

– Bocsásson meg, ha megbántottam!

– Hány éve történt mindez?

– Tíz.

– S azóta mindig egyedül ül minden asztalnál?

– Egyedül, de nem magányosan!

– Én nem tudnám megbocsátani, ha egyedül hagynának az élettel!

– Veszedelmes gondolat, Asszonyom! Hogy jutott eszébe?!

Krisztina eltereli a szót. Babilon maradványairól kérdezi Akramot, Uruk kőtábláiról. Egyszóval: témánál van! – Fáradt profilja Dan-nek eszébe juttatja Etsukót, Klarisszát, Attukot, Bernadettet, mindazokat, akikkel megtöltötte öt év langyos indiai éjszakáit. Testek. Fiatalok, ápoltak, készségesek. Ha közben eszébe jutott Krisztina, úgy gondolt rá, mint megőrzésre elhelyezett tulajdonára, akit egyszer visszavesz a másiktól. Gézára nem volt féltékeny, de Krisz és Akram kettőse felkavarta. Minden mozdulatuk egyetértés, minden szavuk kapocs. Ahogy egymásra néznek, abban a két nem többezer éves érdeklődése csillan.

– Meddig marad nálunk?

- Nem sokáig! Goma Barnabással forgatunk. Legújabb filmjében én játszom Heliogabalust.
- Csak nem kosztümös filmet forgat az „Oroszlán”?
- Ahogy vesszük! Nagyon foglalkoztat ez a munka. Ha érdekli: odaadom a forgatókönyvét.
- Szó sem lehet róla! Krisznek pihenni kell! Ha nagyon akarja, majd elolvassa az eredeti novellát: *Pretoriánusok*. A legjobb persze az lenne, ha betű helyett a csillagokat olvasná...

*

A betegség ürügyén hamarabb búcsúznak az illőnél. Krisztina nem bánja. Fáradt, fáradt, fáradt. Anna már várja Dánielt, rohannak a víz felé, mint a kölykök. Úszás közben vicceket mesélnek, s jókedvükkel a víz alá buknak, akár a delfinek. – Utánuk nézett, míg fejük apró bukfencsel tűnt el a láthatáron. A ház felé indult, útba ejtve a megfeketedett kutat. Vonzotta a ciklops kövekre emlékeztető káva, a repedések, melyekben néha megpihent egy-egy lihegő gyík. A nap a tarkójára tűzött – gyilkos nap – morogta, s befordult a fák közé.

Az árnyék hirtelen változott vaksötétté. Fojtogató zsákként hullt rá a rosszullét, kezét nyújtotta ki a levegő után, melyért tüdeje hasztalan kapkodott. Oszlopnak ütközött, megragadta a hűvös követ... aztán felfordult a gyomra. Görcsösen kínlódott az eszméletért, kiáltani szeretett volna, de erről leszoktatták a Géza mellett töltött évek. Vakon, a fájdalomtól rángatózva, szájában a legrondább mocsokkal nem félelmet érzett, hanem szégyent – elesett állapota fölött.

– Bocsánat! – ezt még kimondta hangosan, mielőtt összeesett.

Hamsun Dr. végignézte a rohamot. Akkor lépett be a kapun, mikor az asszony a fák közé menekült. Egyenesen egymás szemébe néztek, s az orvos megértette: Krisztina nem látja őt. A rémülettől, mely kiült az értelmes arcra, leolvasta a kinnak kiszolgáltatott test tehetetlenségét. Lenyűgözte az a szívszorító fegyelem,

amit már csak az akarat táplált. Tudta, hogy a beteg nem képes talpon maradni, mégsem mozdult. Ismerte ezt a fajta vergődést, naponta megcsodálta betegeit érte. Nincs megrendítőbb látvány, mint egy ember, aki a lehetetlennel harcol. Mint a túlsok megválaszolatlan kérdést hordozók általában, Hamsun Seneca híve maradt: hitte, hogy a halál az élet legfenségebb ajándéka. Az egyetlen válasz. A megoldás. A magyarázat. Mégis – annyi táplálékot mentett meg az életnek nevezett fenevad számára, amennyit bírt. Ignoramus et ignorabimus. Semmit sem ismerünk, és semmit sem fogunk megismerni.

Mire a testvérek megérkeztek, Krisztina aludt, s apjuk az ágy mellett ülve figyelte. A két kócos, víztől friss, egyensúllyal teli ember tanácstalan arca megmosolygatta a professzort.

– Beszélhettek hangosan. Altatót kapott.

– Megvizsgáltad?

– Nem. Rohama volt!

– Reggel is rosszul volt, azt hittem az utat sem bírja majd, de mostanig...

– Tünetek?

– Fejgörcsöt kap, ezzel kezdődik. Elönti a verejték, szeme kidülled, a teste remeg, s csak botorkál, mintha nem lenne erő a lábaiban ...

– Úgy botorkál, mintha nem lenne erő a lábaiban, vagy úgy, mint aki nem lát?

Dániel tanácstalanul hallgatott. Krisztina mélyeket sóhajtott, mintha csak pillanatokra állna rendelkezésére a levegő. Anna szalvétára skiccelte a profilt, Krisz arca darabokra hullt a papíron.

Apja kérdésére keze gyorsabban kezdett mozogni. Anna már tudja mit jelent apa érdeklődése – gondolta Dániel. Anna elsősorban pszichiáter, véleményéért a legkülönbözőbb szakmák szakemberei keresik meg. – Modern mágusnő – szokta mondani apa. Magda, – ő tud valamit az emberről, Anna tud valamit a szak-

máról. Dániel titokban – nagyon titokban – jobban érti Annát. Képtelen felfogni hol a különbség két nővére között, hacsak nem abban, hogy Magda elmegy az emberekhez, Annához viszont eljönnek az emberek.

– Nos, – sürgeti Hamsun. Nos?! Hogy volt az a roham?

– Valamelyik orvosa tüdőemphizémáról beszélt neki, Krisztina kinevette, azt mondta, attól nem nő akkorára az agya, mint egy hordó. S akkor...

– Várj! Azt mondta: megnő az *agya*, s nem a feje?

– Éppen azért jegyeztem meg, mert agyat mondott. És én láttam is ezt, a szeme olyan furcsán nagyra nőtt, mintha nem férne el az üregeiben, s valami kifelé kényszerítené. Mondd, Apa, súlyos ez?

– Csak nem képzeled, hogy válaszolok!

Az órájára néz – az éjszaka első felében írja cikkeit, második felében „regenerálja szervezetét” – teherbírásának látszólag nincs határa.

– Nyugodtan lefekhettek, Krisztina aludni fog ... esetleg beszél ... szójlatok, ha szükség van rám!

Mikor egyedül maradnak, Dániel a szemével kérdez, Anna nem válaszol, nem mondhatja meg öccsének, hogy Kriszta ... ums Leben kommen.

*

Aki százfélét kíván, annak száz szenvedése van, aki kilencvenkilenc félét kíván, annak kilencvenkilenc szenvedése van. Aki semmit sem kíván, annak nincsen szenvedése.

Buddha nyájasan bólint, s újra kezdi.

Aki százfélét kíván, annak száz szenvedése van. Aki semmit sem kíván, annak nincsen szenvedése.

– Valamit kihagytál – figyelmezteti Kriszta a bölcset – kihagytál valamit kezdet és vég között.

Buddha csendesen ringatózik a nagy fehér elefánton.

Aki nemesebb anyagból van gyúrva, onnan ismerhető fel, hogy élvezni tudja önmagát. Önmagát. Önmagát.

– Dánielről beszélsz, Sakjamuni? Ő megmagyarázta nekem, miért nem szereti a sramlit, villamoscsengőt, gyereknevetést. Dániel csak önmagáért vállal felelősséget.

Buddha szeme zöld, mint a lótusz.

Ahol a magány végződik, ott kezdődik a piac. Védekezz! Keresd az összefüggéseket!

– Gézával is találkoztál, nagy Gautama? Minden fekete, vagy fehér – mondta – minden egyszerű. De én láttam a lilát, és ez olyan bonyolult!

Buddha négyszer bólint.

Csak négy út van: a szó, a tett, a gondolat, az elhatározás. Csak ez a négy!

A nirvána nem út, hanem eszköz.

És elmegy.

– Ne menj még, bölcs! Hol van Ophir? –

... Hol van Ophir! – ezzel a kiáltással ébred az éjszaka közepén. Friss és kipi-hent, a tények összeállnak, rohan Dániel szobájába, úgy, ahogy van, s Annának esze ágában sincs megállítani, sőt, szurkol, ne azt a várost találják meg, hanem egymást. Nem sok időtök van, szerencsétlenek!

Kriszta szökdécsel örömében, mégis Zimbabwe Ophir, mindig sejtette, de most már be tudja bizonyítani. Hisz kőből való arany nincs, ó a drága luvalék! Most már maguk sem értik, pedig olyan világos: Kőből, Kővárosból érkező arany, igen, ez Zimbabwe, illetve Ophir, a régi aranyszállítási csomópont, kővel védte az aranyat ...

Fénysugár esik lába elé –, a professzor szobájának ajtaja kissé nyitva... ó, meg kell köszönni, amit tett érte! Hamsun szobája üres, de még benne leng az orvos melege, asztalán füstölő cigaretta, a papírokon trónol a telefon – valahol gyors segítségre szorultak.

„... a tüdőhólyagok elvesztik rugalmasságukat, az oxigén-felvétel megnehezedik, a mellkas állandó belégzési állapotban lenyomja a rekeszizmot ...”

Krisztina rohanva olvassa a sorokat, szinte egyszerre magába szippantja az egészet, s nem bírja letenni kezéből a papírt.

„Ha a szervezet asthenia universalis congenita, az emphizéma a szív ellen fordul. A lenyomott rekeszizom következtében a jobb szívkamrára, mely a kisvérkörbe nyomja a vért, nagyobb munka hárul. A kisvérkörben zavarok lépnek föl, rendszerint agyvérzéshez vezet, de nem ritka az endokrin mirigyek megtámadása sem. Eredménye a pangásos idiotizmus. Eddig fel nem tárt eset, mikor a kisvérkör zavarai a trigeminust támadják. A szem megkeményedik, a szemtekében felgyűlő csarnokvíz feszülést okoz, mivel elvezetése megakad. A szem belsejében keletkezett daganat kezdetben csak rohamok idején zavarja a látást ...”

Tehát nem az eszméletvesztés miatt tört rá a sötétség!

„... később kiváltja a teljes vakságot. Az átmeneti szakaszban, míg csak a pupilla merev, a szem mélyen zöldes-szürke fényt sugárzik. Ezért nevezi a nép a glaukómát találóan zöld hályognak. A látóidegfő mély kivájlása a belső szemnyomást ebben az esetben is fokozza. A beteg úgy érzi, a koponyacsontok elviselhetetlenül szorítják. Az abszolút vakság előtt ... –”

A kézirat megszakadt.

Nézi tovább a betűk helyét, – mi történhet még?! Mi történhet az abszolút vakság előtt? „... beállhat a halál.” Vagy: „... a szenvedéstől megőrül”?!

Kihátrál a szobából.

Az útját folytatja, folytatnia kell. Még lát.

Dániel várja, tudta, hogy várni fogja, tudta, hogy el fogja mondani mindazt, amire már oda sem figyel. Nézi magát a hatalmas velencei tükörben, s egy mozdulatlan, mélyen zöldes szempár tekint vissza rá, mely mögött ott lapul a semmi.

«««« »»»»

2. SZIKLÁK ÉS KAVICSOK

„... egy lány, akivel valamikor februárban együtt voltam, az isten tudja már hogy történt, három napja bejelentette: négy hónapja terhes. Ne ess le a székről, mint én, hanem szedd össze magad és segíts. Miskolcon voltuk orvosnál, de nem vállalja az elvételt. Ez a nő, biztosan tudom, sok férfival foglalkozott, és abból, hogy csak most jelentette be a dolgot, arra következtetek – eltervezte így, és én nem tudhatom meg azt sem, enyém-e a gyerek. Kérlek, ha megvetnél is, gondolj arra, hogy szinte órák alatt tönkrementem... Nem akarok közismert ringyót feleségül venni!”

Magda nagyon óvatosan letette a levelet.

Nem kellett magát összeszednie, rég nem hitt Pistának. De a szavak hatottak, itt-ott elfedték a lényegét, másutt többet árultak el, mint kellett volna. Pista sosem ügyelt a formára, sosem igyekezett elérni, hogy mondatai pontosan fedjék gondolatait. Egyszerűen addig beszélt, vagy írt, míg úgy vélte, minden szükségeset elmondott.

Megszámolta a halványzöld lapokat, nyolc oldal után következett az aláírás. Miskolcon adta föl, ez is ott állt, a dátum is.

Vajon ott volt ő is, a „közismert ringyó”? Vajon megírta volna Pista a levelet, ha tudja: mit juttat eszébe?!

*

Magda Jack London két kötetével és mezítláb érkezett Tiszalápra. Ahogy a holttest fölé hajolt, már összesúgtak mögötte, és a szoknyája alá néztek. Gáborné kötényébe burkolta fia fejét, ne lássa a combokat, melyeket a por sem tudott megszürkíteni. Bús János benézett a csíkos blúz hasítékába, s zavarában féllábra állt.

Kínos volt a hallgatás, ahogy a két körülbelül egykorú arc, a halotté és az elevené egymás felé fordult, mintha mondtak volna egymásnak valamit.

A mezítlábas orvosnő, akit lóháton hoztak be a vonattól, mert buszjárat csak vasárnap van a kirándulók részére, a maga mellé szórt két könyvvel és hosszú hallgatásával jobban elképesztette a falut, mint a tragédia, melyre ébredtek. Azon, hogy Zákány Boriskát a kútból halászták ki a hajtók, senki sem csodálkozott.

De ez a másik... csak nem néma?

– Az úton beszélt – morogta halkán Gál Péter.

– Nem fél a lótól – tette hozzá az öccse.

A Gál testvéreket küldték, az ő kezük alatt minden jószág kezes bárány, s a környéken nincsenek szelíd lovak. A Gálok elismerése kissé enyhítette a dermesztő közvéleményt, de azért Goma néni tovább faggatta a két fiút, mit tudnak a poggyásról, mert az mégis képtelenség, hogy valaki két könyvvel érkezzen.

A lány végre felegyenesedett, és szembe nézett velük. Szürke szeme betöltötte a láthatárt, mintha mögötte nem a láp terülne el, hanem sziklafal emelkedne. A szemébe kellett nézni, akár akarták, akár nem.

Azt mondta, amit sejtettek, Boriskát megölték. Nem magától ugrott a kútba, hanem holtan dobták bele, miután megfojtották.

– Hát igen.

A vén Ramács felhúzta keszeg vállait, aztán leengedte. Érdeklődése ezzel véget ért, a többi a hatóság dolga. Még egy kurta tekintettel felmérte a testet, mely halálában is bajt okozott, aztán a lovakhoz fordult. Az állatok még nem ittak, ebből a kútból nem is fognak inni többet. A szomjúságtól ziháló lovak látványa azt a csöpp szájalmat is kioltotta a szívéből, melyet talán érzett volna, ha marad ideje az érzésekre. Intett a hajtóknak, s a férfiak egy szempillantás alatt kiváltak az asszonyok csoportjából.

– Hóóóóóóóóóó!

A kiáltás ősi erejével hatott, a ménes megmozdult. A fekete vezérlő ég felé vágta izmos nyakát, kecses piruettel gazdájánál termett, s a szikár vénember egyetlen mozdulattal a hátára lendült.

Magda azt hitte – mindmáig azt hitte –, ilyesmi nem lehetséges. Lábánál ott feküdt egy ember, akit megöltek, s ismerősei, talán rokonai a lovakat hajtják itatásra. Eközben az ő csomagtalan csóróságát tárgyalják.

– Ezt nem teheti! – kiáltotta Ramács felé, de az rá se nézett, úgy vágatott a másik kút irányába, jobb és bal oldalán a Gálokkal. Percekig csak a dübörgés hasogatta a füleket, kancák és ménnek ápolt lába rúgta a port. Meg lehetett fulladni. Hol itt a láp? Merre a Tisza?

Az asszonyok megigazították álluk alatt a kendő két csücskét, s elindultak a falu felé. Őket Goma néne vezette, zsíros arcán ökölnyi vizek gurultak, de keményen tartotta fejét a merőlegesen tűző sugarak felé, és suttogott Gábornéval. Kivillant fogatlan ínyének rózsaszín sápadtsága a sötét szájüregből. A többiek mentek utánuk, csakúgy, mint a ménes a vezérlő után. Párosával lépdeltek, mint az iskolás lányok, de fekete alakjuk megmetszette a levegőt, sötét csíkot hagytak maguk után, a gondot.

Magda meg sem próbálta visszatartani őket.

Mikor egyedül maradt a halottal, újra megvizsgálta. Szerette volna, ha téved, de nem tévedett. Szerette volna, ha első esete valamilyen enyhe hasfájás egy kiadós lakodalom után, de első esete ez a lány, akit megöltek, valószínűleg állapota miatt.

Maga alá húzva karcsú lábait ráült a két könyvre, szoknyája parányi zsebéből cigarettavéget halászott elő, s rágyújtott. Elmehetett volna az asszonyokkal, de megriasztotta összetartozásuk, az, ahogy magatartásukkal adták tudtára nincstelenségétől való félelmüket.

Elképzelte, mit fognak beszélni róla, ha bevonul az üres lakásba, melyért elvállalta ezt az állást, ha megtudják, hogy a földön alszik, s párnája *A beszélő kutya* és *Az éneklő kutya*.

Az egész szituáció képtelen volt, mintha nem száz kilométernyire lenne a főváros: metróval, operával, kórházakkal, főként kórházakkal! Mentőautót várt a puszta közepén, vagy rendőrségi kocsit. De csak a por kavargott, s a nap elé könnyedén libbenő sötét árnyék ereszkedett.

Nem tudta, hogy a faluban és határában egyszerre megdermedt mindenki.

*

Ifjabb Ramács kezével árnyékolva szemét figyelt a távolba, mintha tisztelegne a közelgő veszedelem előtt. Bús János megnyálazta jobb kezén a mutatóujját, s a magasba tartotta. Tüstént megérezte a perzselő lehetetet, mely úgy elfújta azt a kis nyálat az ujjáról, mintha ott se lett volna. Balczó a lába elé meredt, ahol apró fekete pontok vastag, sugárszerű löketekben bugyogtak elő a föld repedéseiből, s kígyóztak valamennyi égtáj felé.

– Porszél! – kiáltotta fel az iskolában a kis Barancó Jóska, s a vékony gyerekhangok felkapták a szót, engedélyt sem várva elfutottak.

– Porszél! Porszél! – sikongták, miközben deszkákat kerestek beszögezni az ablakokat. Ez az ő dolguk ilyenkor.

A vén Ramács elgondolkozva fordult szembe a hatalmas fekete tölcsérrel, mely peremével fölfelé imbolygott, egyetlen ponton érintve a földet, elsötétítve az eget.

– Karámba a ménest! – utasította röviden Gál Pétert, aztán megveregette a fekete ló nyakát. A kényes állat megugrott, mintha korbáccsal vágtak volna végig rajta, nem értette, miért kell visszafordulnia oda, ahonnan egyszer már eljöttek.

– Az a lány jobb sorsot érdemel – dünnyögte az öreg. – Az úristen tudja, mit cselekszik, és én is tudom mit cselekszem. Az a lány víz, élet ezen a maródott pusztán. Siess, Vezér! Siess!

A vén hajtó füle hirtelen eldugult, a süket csönd elnyelte a lódobogást, majd éppoly hirtelen visszanyerte hallását, ezzel szemben az orráig sem látott. Tudta, hogy ez a száraz szél beköszöntője, mely hamarosan bömbölni, nyöszörögni és sikoltozni fog, mint a kárhozott lelkek kórusa.

Megkönnyebbülten állapította meg, a mezítlábas pontosan úgy viselkedik, ahogy gondolta, s ott kucorog a kút tövében.

Nem tiltakozott, mikor Ramács nyeregbe emelte. Láta, hogy valamit mond, de nem érdekelte a hang eltűnésének rejtélye. Megértette, hogy az öreg menekül, és menti őt is. Azt a vágat nem lehet elfelejteni! Mazeppa, a meztelen kozák alakja örökre összeforrt emlékeiben a vén Ramáccsal.

A porszél elsuhant mellettük, mint aki kicsire nem ad sokat. Lehelete beleütközött a házakba, két kéményt szerteszórt az utcán, kettétörte Paálék eperfáját, s nekivágta a szomszéd kerítésnek, amitől az kidőlt. Felkapta Zakariás kocsiját, amit nem volt ideje behúzatni a színbe. Suhanva vitte a cigánysorig, s lesöpört vele három viskót a szakadékba. Később tizenkét holttestet számoltak össze a vízmosásban.

Ramács és Magda elérte a falu legszélét, ott állt Goma néne, s guvadt szemekkel leste a fejszóját, amit a porszélbe vágott. De nem cseppent vér a fekete levegőből: tovább repült a boszorkány a szelek szárnyán!

Az öregasszony nem kuporodott a padkára, mint más asszonyok, ismerte a vihart, kitapasztalta a természetét. Tudja, mikor léphet ki az ajtón két roham között. Ilyenkor az istállóba megy, csitítani a félelemtől nyirkos teheneket, újrakötözni a rángástól foszló kötelet.

Ramács lovát nehéz bekötni, az állat épphogy tűri. Szőrén apró cikázások futnak, mellső lábai belefűrődnek a földre, homlokán düh felhőzik. Az öregasszony nem békíti, nem hízeleg, nem hőköl. A ló gonosz-sárga pillantása mindenüvé követi. – Kuss! – mondja nyugodtan az öregasszony, – bár vinne el az ördög a gazdáddal együtt!

Magdát meglepte a ház, kívül is – belül is. Egyszerű, erős akácok között villogott fehér fala, mint a hó. A konyhától jobbra, üvegajtón keresztül belátott a kisszobába, ahol nem volt egyéb, mint egy ágy, szekrény, asztal és székek. Ramács balra tartott, vállával lökte be a súlyos tölgyfa ajtót. Előre engedte a lányt, aki alig bírta elfojtani csodálatát.

A szoba zsúfolásig tele fafaragásokkal. A szembe szarvasok büszke agancsának, ágaskodó lovaknak, karcsú halaknak képe ívódott. Magda megilletődve lépett széktől, székig, ujja hegyével szelíden érintve a csodát. Baglyok hunyorogtak vissza rá, nehézkes varjak szárnycsapását hallotta, leveli béka halk kuruttyolását. Hatalmas farkasfej, lompos-torzan, szembevicsorít szemlélőjével. A vadállat hegyes füle sunyin lapul koponyájához, a torokból kifelé növekvő fogak sora zárt, – áldozat híján egymást tépik.

Az öregasszony az öregember mellé ült le, ősz pilláik alól figyelmesen kísérték a lány sétáját.

A farkasnál állt meg.

A farkas ... harminckilencben lőtte Gyula. Nagyon hideg tél volt, a leghidegebb, amit eddig Tiszalápon mértek. A farkasok bejöttek a faluba, megtámadták a házakat, valóságos ostrom volt az, s nem mindenütt az emberek maradtak felül. Bíró Lajosék portáján senki sem maradt életben, eltűnt a K. Tóth család, Darabosék, – és igen, akkor tűnt el Zákány Boris apja. Zákányné vajúdott, túl-üvöltötte a farkasokat, talán azért nem támadták meg ...

Goma Gyula egyetlen vadállattal bánt el, de annak csodájára jártak. A legnagyobb példány volt, akkora, mint egy borjú. Gyula méricskélte, ő meg rosszul lett a félelemtől, hányt és nehezen lélegzett, mintha mellére sziklát gördítettek volna.

Ramács is a farkasra gondolt. Gyula csak a fejet tartotta meg magának, s neki adta a prémet. Azon a bőrön hált ő és Piroska. Akkor még így hívták Gománét. Ravasz játék volt. S különös módon lett vége: Piros soha többé nem jött el hozzá férje halála után.

Egy évig nem zavarta, aztán beállított. Piros ott ült, ahol most a lány, nézte a farkasokat.

– Elvennélek, Piros!

Az asszony a fejét se emelte föl. Nagyokat tudott hallgatni, de ilyet, mint ez a csend, sosem hallott többé.

Mikor a lép fölött már sötétedett, felállt az asszony, s kiment az akácfák alá. Ott kinn se szólt, csak nekidőlt a második akácfának, a ferdének – máig is látja a helyét – súlyosan esetlenül. S akkor tudta, hogy nincs tovább. Nem értette, de elfogadta. Szabó Mari jó felesége lett, de Piros más volt.

Ránézett, s el is kapta a szemét rögtön. Az öregasszony sírt. Harminc éve nem sírt Goma Piros, s ez a mostani feloldódása érthetlenebb volt, mint harminc éves hallgatása.

– Vannak itt farkasok? – kérdezte Magda.

– Voltak.

Ramács szerette volna azt mondani, hogy az öregasszony tévedett, még mindig vannak farkasok a lápon, de a lány váratlanul felderült, és azt kérdezte:

– Voltak szarvasok is?

Amikor a Tisza kanyarulata még nem volt Holtág, s a víz hatalmas erdőt táplált mindkét partján, voltak itt szarvasok is. A bundájuk fakóbb, patájuk kisebb, s futásuk gyorsabb volt, mint testvéreiké, sehol másutt sosem láttak ilyen szarvasokat. Mese, legyint rá, aki hallja, sosem láttak sem Tiszadobon, sem Tiszalökön belőlük egyet sem. Összesen öten voltak a ledőlt nagyfánál, mikor kiugrottak az erdőből a szarvasok.

Kara Bandi és Bús a törzs közepén ültek, Goma Gyula egészen az ágak között, ég alatt, víz felett lebegve. Ramács vette észre az állatokat, s halk füttyögéssel hívta föl a többiek figyelmét. Zakariás elejtette horgászbotját, úgy bámult. A csorda nem vett róluk tudomást. Elnyújtott nyakkal, puhán lépkedtek a parthoz, rózsaszín nyelvük belefúródott a vízbe. Nyugodtan ittak, apró patájukról a víz lemosta a port, aztán egészen a térdükig csapott a hullám, ez jólesett nekik, mert belesétáltak a folyóba, megmártóztak, megrázták magukat, ők meg csak lesték, mikor válnak tündéreké mindannyian. A nyáj egyre beljebb úszott, kicsit vitették magukat az árral, de csak annyira, hogy a másik part lankás részéig érjenek. Ott eltűntek.

– Szarvasok nem voltak, – mondta Gománé.

Piros sosem hitte el, hogy látták a szarvasokat. Hát miért ilyen vak?!

Kitalálhatott-e Gyula olyan aprókörmű és hajnalderengésű állatokat, mint a szekrényre vésettek?! Sosem talált ki semmit. Az ő viszonyukat sem Pirossal. Amit fába faragott, annak mindnek története volt...

*

Az ajtót erősen megdöngették.

– Itt van az orvosnő? – ordították kintről.

– A Karák! – mondta Ramács.

Magda egy rezdüléssel sem árulta el, hogy ezt a nevet ismeri. A belépők magatartása meggyőzte arról, amazok, ha tudják is kivel állnak szemben, nem érdekli őket.

Kara Endrén nem látszott meg, hogy egykorú Ramáccsal. Homlokán ugyan keresztbe s hosszába egyaránt ráncok futottak, de haja sötéten hullott szemébe, mint holló szárnya.

Nem viselt egyenruhát, de mozgásán átütött a katonák fegyelme. Ahogy közeledett Magdához – a lány orrát csípős szag csapta meg, régi, cseréletlen kötés bűze, s a férfi lehelete is láztól terhesen sustorgott.

– Maga állapította meg, hogy megfojtották?

– Igen.

– S valóban megfojtották?

Nem várt feleltet. Átadott egy papírt Ramácsnak, amit az öreg hosszan böngészett. Egy szót se szólt. Kara elvette előle az írást, és Gománénak nyújtotta. Az eltolta magától. Ismerte a tatalmát. Itt írta Zákány Borbála, ezen az asztalon, a farkasfej mellett. Az a pici szakadás a szélén az agyartól van... A levélnek minden sora igaz. Zakariás lop és panamázik (Magda elhült a szótól – az öregasszony hibátlanul használta). De azt nem hiszi, hogy ő emelte volna kezét a lányra, nem is tudhatott a feljelentésről.

– Boriskát innen ...

Elhallgatott töprengve.

Most mozdult először Kara Géza. Csak a szemét húzta össze, de ránéztek mindannyian, mintha az elkeskenyült szempárról árnyék esett volna a szobára ... Hogyan keveredett ebbe az ügybe ilyen magas rangú tiszt? Az apja hívta volna? Ahhoz is ok kell. Mit indított el ez a szerencsétlenül járt lány, hogy már nem is érdekes a halála, mert nem érdekes, ezt látni a Karák viselkedésén. De ha ismerik a tetteit, mi az, amit csak Zákány Borbála mondhatott volna el nekik?

- Elhívta valaki innen Boriskát, Goma néne?
- Igen. Két rendőr jött, hogy menjen velük tanúnak.
- Hová?
- Hát Pestre. A Zakariás ügyében.

Kara Endre akkorát fűjt, hogy megmozdult az egész szoba levegője. A fia ránézett.

- Ki tudott a feljelentésről?
- Miután hozzám ért: senki. Épp azért szóltam neked, merthogy Zakariás ... – !
- Összenéztek Ramáccsal ... – mondják el a szarvasokat ... ?

Öten látták, s ez mintha összekötötte volna őket. Barátok maradtak. Szövet-ségesek. Goma Gyula már nem él, de ha rá gondol, most is úgy látja, kikerekedett, csodaváró szemmel. Zakariás kereste a csordát, át-átúszott, és napokig elmaradt.

- Zakariás nem gyilkos. Lehet, hogy a pénzzel csinált ezt-azt, de nem emel kezét védtelen nőre.
- Gyereket várt.

Meg kellett mondania. A reakciójukból látta, hogy nem tudták. Nem várták ezt az újabb fejbevágó mondatot. Először jutott eszébe – talán a lány sem tudta, de rögtön elhessegette gondolatot. Nincs az a három hónapos terhes nő, aki ne észlelné állapotát.

Gománé felcsattanva kiabált valamit, hangja rikácsolt, nem is emberi hang volt, keselyűk és hollók kárognak így, a dögevők. Nem tűri a házban, tihuljon! Nehezen értette meg, inkább azt fogta föl, hogy a három férfi elindul kifelé, s Kara Géza viszi magával, besegíti a kocsiba, s mellé ül.

Az öreg Kara vezetett, lassan, hogy Ramács ne hajszolja a lovat. Magda hátrahátranézett a vén lovászra, de Vezér kevély pofájánál egyebet nem látott. A ló tartotta az iramot, mintha külön gyönyörűsége telt volna a futásban.

*

Az autóból látta meg először jövőendő otthonát, sivár, fehérre meszelt kockaház, vastag falakkal. Az elmúlt vihar nem hagyott rajta nyomot, mint a több házon. A település is vakító fehér, egyetlen színes falat sem látott sehol. Fehér falu. A nap ellen védekeznek, vagy nem telik többre mésznél?

– Fertőtlenítőszer – mondta Kara, mintha olvasott volna gondolataiban – a láb miatt.

Megkérték, hadd maradjanak nála, míg kikérdezi az embereket. Ez idegesítette de ellentmondásra nem látott okot. Se csomagja, se élelme. A vak is látta, minden vagyona a könyvei. Végigsétált a három nagy szobán, örült, hogy nem talált semmit, piszkot sem. Tiszta nép lehet itt. Gománé rikácsolása emberi, érthető. Nagyon szerethette a lányt, hogy mocskolásnak nevezi az állapotáról mondtakat.

Kara Géza megkérte Ramácsot, küldje el Mari nénét ide, ne kezdje ki a falu szája a kis orvosnőt, hogy egyedül van a lakásban velük. Ide kell hívni sorra az embereket, estére magával akarja vinni a kihallgatottak jegyzőkönyvét. A boltból hozzák át a telefont. Az orvosnő nézze át a rendelő felszerelését. Az apja intézkedjen arról a szerencsétlen Zákány lányról, először is hívja föl a Miskolcon élő barátját, és hívassa ide. Szükség van rá, a lány csak tőle eshetett teherbe.

– Ezt komolyan gondolod? – mordult Kara Bandi a fiára. – Talán bejelentették neked? Vagy annyira kész a koncepciód, hogy előre tudod, ki mit fog mondani? Akkor én estig pihenőt adok magamnak! Ha bagolyszókor egy árva hangot is tudni fogsz az ál-rendőrökről, amire egyelőre nem akarok gondolni, – ha este is

úgy gondolod, hogy a lány csak attól eshetett teherbe, akivel látványosan együtt járt, ha csak megközelítőleg lesz elgondolásod arról, hogy állapota vagy feljelentése miatt tették el láb-alól, akkor nekem nem is kell tovább gondolkozni!!

Az öreg Kara előkapta cigarettatárcáját, hajsza és dohánytörmelék hullott utána a zsebéből. A lángot hosszúra lobbantotta. Úgy kezelte az öngyújtót, mint a gyufát. Géza szeretettel figyelte az öreget, aki mindent elkövetett, hogy modern legyen, de kezében gyufává válik az öngyújtó, s géppel írt jelentései is mintha kézírással készültek volna, csupa áthúzás, betoldás, megjegyzés. Még indulataiban is a múlt vezérli, rég elkerültek Tiszalápról, de apjának személyes ügye maradt mindaz, ami itt történik.

Jó lenne megbeszélni vele mindent, elmondani, hogy az ő zsebében már ott volt a parancs, mikor apja telefonált. A Zakariás ügyben küldték és nem tud szabadulni a feltételtől, – lehetséges az összefüggés!

Bagolyszókor ... Apja sosem fog leszokni ezekről a kifejezésekről, ahogy órára sincs szüksége, csak felnéz az ég árnyékaira, s megmondja az időt.

Legalább egy kávéfőzőt hagyhattak volna itt az orvosnőnek!

Az ajtón bátoratlanul kopogtattak, három asszony jött, egyik a gyerekét is hozta. Megkezdődött.

*

Estére a munka felét sem tudták elvégezni. A lány itt született, de árva volt, eltűnt a háború forrágában, s mint tanárnő került vissza Tiszalápra. Életének közbeeső szakasza valahol másutt játszódt. Nem tehettek mást, mint megpróbálták visszafelé göngyölíteni a szálakat.

Géza különválogatta a papírokat, melyeket a további nyomozás szempontjából fontosnak tartott, s újra átolvasta.

OLGA (postás):

... Az a lány olyan volt, mint egy félbemaradt levél ...

... Volt egy sötétkék ruhája, fehér gallérral és fémgombokkal, melyeken egy-egy zeneszerző profilja domborodott. Ilyet errefelé senki sem látott. Ez egy darab Európát jelentett, költészetet. Talán ezért bízták rá mégis a gyerekeket, – mert először nem akarták. A karcsú tanárnő, mellén a klasszikusokkal, fogalommá vált. Emlékszem, mikor megérkezett apró lakktáskájával, lobogó, mézszőke hajával, a falu nagyrésze hozzám szaladt megkérdezni, hogy milyen filmet forgatnak a vidéken. Mikor kiderült, hogy ő Zákány Boriska, egyszerre nagyot csökkent a szemükben. Mert egy idegen is könnyebben boldogul itt, mint az, aki elmegy és visszajön ...

... A lánynak semmije sem volt. Ide mindenki így jön, mert csak az jön ide, kinek semmije sincs ...

... Boriska a lápra költözött, – van itt egy cölöpház. Azt tartják, az öreg Hohenrák lakott benne, mikor megtalálta a tőzeget. Az is furcsa véget ért ... bedobták a lápba ...

... Azt hiszem, 1920-ban történt. A nagyapám volt annyi idős akkor, mint most én. Hohenrák a század legnagyobb üzletét csinálta a tőzegteleppel. Valami egyezséget kötött a Balczókkal, akiké a föld volt akkoriban. De ez már nem számít...

... Igen, a Balczó család létezik. A tőzegüzem igazgatója: Balczó György. Az iskola igazgatója: Balczó Györgyné. Az állattenyésztő: Balczó András. Azt beszélik, Boriska a szeretője volt. De lehet, hogy a másik Balczónak! Ezt onnan gondolom, hogy Balczó Györgyné és Boriska szóba sem álltak egymással. Kollégák voltak, de nem beszéltek ...

... Hol tartózkodtam szerdán este? – Az ágyamban. És egy árva lélek sem volt a közelemben, aki ezt igazolhatná. Elmúltam hetvenéves, és nem arra rendeztem be az életemet, hogy alibit igazoljak.

BALCZÓ GYÖRGY (a tőzegüzem igazgatója)

... Zákány Borbála okos, önálló, és modern nő volt. Falusi lányban ritkaság. Amíg a fejről és munkájáról beszélünk, csak jót mondhatok. De az érzéseivel baj lehetett ...

... Ne vitázzunk ezen, aki vitázik, az igazolni akar valamit. Nekem teljesen mindegy beteg volt-e a lány, vagy sem. Csak az öcsém mondott valamit, hogy a Zákány lányt fárasztotta a szerelem. Nem tudom honnan tudja. De ezt én is láttam, a férfiaknak ilyesmihez van szemük. Az én feleségemen a front alatt átment egy egész ‘hadsereg’. De ő volt báró Stavaróczy szeretője is. Nem tört bele abba, amin átment. Ötvenéves korára olyan friss az ágyban, mint egy szűzlány ...

... Borbála ideje nagy részét a cigánytelepen töltötte. A munkásaim között. Az asszonyok: vályogvetők. A családok barakkokban laknak, halálozási arányszámuk nagy, hetente kettő-három. Feleségem mesélte, hogy a gyerekeiket télikabát helyett pálinkával melegítik. Borbála is ezért járt a telepen, persze nem ért el semmit. A gyerekek vagy alkohalmámorban alusznak az órákon, vagy el se mennek. Barbárok. Képesek mindenre ...

... Az üzem egykor valóban a mi családuké volt, de megbocsásson: mi köze ennek Zákány Borbála halálához?!

BALCZÓ ANDRÁS (állattenyésztő)

... Boriska a szeretőm volt. Első naptól. Nem kellett elcsábítani, sőt! Az a fajta, akit nem nehéz megkapni, de nem is érdemes. Tele volt ... gátlásokkal. Mégis ...

ő volt a kezdeményező fél! És mindig megalázott az undorával, ha együtt voltunk ...

... Tőlem nem esett teherbe, ez biztos! De nem is mondta ...

... Azt tudom, hogy az utolsó napokban nyugtalan volt. Mintha nem lenne ott, ahol jelen van. Nem érdekelt, nem is kérdeztem tőle semmit ...

Géza elővette a magnószalagot, amit az apja adott át. A szobában öblös hang terjedt szét. Biztonság kedvéért lejegyezte a szavakat. Tapasztalatból tudta, a magnószalag kétélű dolog. Lehet perdöntő bizonyíték, de lehet abszolút értéktelen. Amióta a jogot elvégezte, – óvatosabban, lassabban dolgozott.

TIGRIS (kocsmáros)

– Nohát, fiúk! – ilyen még nem volt ezen a rohadék telepen! Az ablakomból egyenesen rálátni a lápra, óránként itt vannak a hekusok. A fiatalabb Kara még a városban beleszerethetett a Ladybe, most szaglászhat utána, ki fojtotta kedvesébe a szuszt. Odavagyok a gyönyörűségtől, hogy a kis álszent megkapta, amit megérdemelt. Ez a szőke bestia úgy átrázott, hogy a végén hányhatnékom volt, ha ránéztem. „Kedves szülők, a biológia szakkör érdekében parkosítani kell! Segítsenek a gyerekeknek!” S mi ástunk, öregem, mint a marhák! Társadalmi munkában parkosítottuk az iskola környékét, a kocsmá környékét, meg a kutak környékét. Alig fejeztük be, újra elkezdte. „A könyvkötő szakkör érdekében fel kellene venni a kapcsolatot a nyomtatványtervező vállalattal!” Rohantunk Budapestre, elvertem egy rakás pénzt. Csempés fürdőszobám volt, meg egy feketehajú tündérem, kitől kankót szedtem össze, de meglett a szakkör, az anyjaistenit! Gondolhatod, hogy nem bántam a kiütéseimet, egyébként is megállították az első keresztnél. Wassermannál, pupák! Ha nem hallottad, nyilván nem jártál az üdvöskénkhöz biológia szakkörre! Öregem, a hülye Tóth, akivel még a tiszteletes sem ment semmire, pissenés nélkül hallgatta ezt a

szőkeséget. Épp ez a dühítő. Ástunk, szerveztünk, tanultunk – a tenyerünkön hordtuk – ő meg rumos feketét vedelt a lócsiszárral, és az első hónapban lefeküdt neki. Úgy éreztem, mintha az arcomba csináltak volna! Nesze, tökfej, ez a tied!

... Dühömben azt hittem, megölöm. Fogtam a kenyérvágót, s rárohantam. Nem tudtam mit csinállok, nem én! A saját lányommal is ezt csináltam volna! Sírtam, kisapám, de nekimentem a konyhakéssel. És most figyelj ide! Azt a nőt nem ölhetted volna meg akárki. Nem ám! Mert én sem bírtam vele. Lekonyult két ujja, veresen lógott, mint a pulyka nyaka, de kicsavarta kezemből a kést, s megfenyegetett, mint egy taknyos kölyköt: „Kés, villa, olló – gyerek kezébe nem való!” – Úgy éljek, hogy ezt mondta! Egész éjszaka figyeltem az ablakomból mikor megy kötöztetni az ujjait, de meg se moccant. Ült, és hallgatta a rádióját. Olyan pici van neki, japán, vagy mi a fene! Tényleg! Hol van az a rádió? Reggelre teljesen kimerültem. Hullafáradtan mentem vételezni, s akkor ért a másik meglepetés, az állomáson Horváth mérnökkel találkoztam. Alig ismertem meg. Fekete szemüveg volt rajta, s felhajtotta prémes gallérját, mintha dideregne. Minek hord valaki júniusban prémes kabátot?! Mondtam is magamban, tisztára olyan így, mint a nagyapja, az öreg Hohenrák. Nem tudad, hogy Horváth magyarosított név? Szóval történelmet sem tanultál az üdvöskénknél? Úgy hívják ezt, genealógia, származástan ...

Megszaporodtak a kérdőjelek. Talán az arcnélküli hang tette, de az ifjú Karának az volt az érzése, messzebb van a céltól, mint valaha.

HORVÁTH PÉTER (geodéta-mérnök)

... Kékszakállnak neveznek az itteni öreg hölgyek. Jobb, ha erről a kezdet kezdetén tud. Nem tudom, melyik értelemben gondolják – gyilkost néznek ki belőlem, vagy áldozatot? Furcsa nő Olga néni. A szeánsz-partik feje. Várják a Mars-

lakókat, látták a csészealjokat – csodálom, hogy a gyilkost nem látták, avagy nem kaptak róla földöntúli üzenetet! Olga néni ugyanis állandó összeköttetésben él a Neptunusszal. Nem a tengeristennel, hanem a bolygóval, ahol a „kék emberek” élnek. De hát gondolom, ez önnek unalmas. Tulajdonképpen mi érdekli? ...

... Balczó György nem volt a Boriska szeretője. Mártuska mellett?! Kérem, ez viccnek is rossz! ...

... Igen, tudok a terhességéről. Az elhunyt a barátaim közé tartozott. Nem Kékszakáll-módra. Barátságunk filozófiai alapokra épült, mint Kierkegaardé és Regina Olsené ...

... A bűntény jellege? Bűntény ez egyáltalán? ...

... A szemüveg és a prémgallér? A szemem gyakran megfájdul ebben a vakító fehérségben. Mindig hordok magammal sötét szemüveget. És valami komolyabb felöltőt is, mert fázós vagyok ... Igen, voltam orvosnál, kórházban is voltam, de nem találták meg az okot. Csak fázom, ok nélkül ...

LEPEDŐ (félnótás koldus)

... Ezt a nevet ő adta nekem, mert arisztokratikus vagyok: Kolduskirály! Kolduskirály! Csak ő hívott így. Volt egy tréfánk, amit minden nap eljátszottunk. Ő kijött a bungalóból, és megkérdezte – Mit óhajtasz, gazdag koldus? – amire én így válaszoltam – Hogy te is óhajts valamit, szegény királyné – erre azt mondta – Egy lepedőt kívánok, Kolduskirály ! – Megadom neked, szegény királynő ...

– Csakhogy ez nem akármilyen lepedő, Kolduskirály! Nekem olyan kellene, amit sehol le nem terítenek, mégis mindenütt otthon van, aki rajta alszik ... Ezt sosem érttettem. Itt beszélgetésünk megszakadt. De mindig kerestem azt a lepedőt ...

... Mit tudok még róla? Azt tudom, hogy sokat kóborolt éjszaka. Az ajtó mindig nyitva volt. A bungalónak nem volt kulcsa. Nem félt. Nem egyszer láttam, amint figyelte a cigányokat, ahogy ballagnak a lápon, sorban egymás után, mert csak egy út van a telep felé. Mint a lidércek! Mindig meglóbálták a lámpájukat az ő ablaka felé. Ilyenkor ő bekapcsolta a magnóját, és táncolt.

... Az én nevem Lepedő. Sose volt más nevem. Azért hívnak így, mert régi lepedőket veszek nagymenőktől. Foltozgatok az árun, s eladom valamivel drágábban ...

... Franciska is adott egy lepedőt, Tigris úr felesége. Amilyen franc neve van, olyan Franciska is, gyáva és buta. Úgy megijedt, mikor a férje Boriskára rohant a konyhakéssel, hogy másnap ellopta a lepedőt, de a vér nem jött ki, és Franciska egy saját tiszta lepedőjét lopta vissza, a foltosat meg eladta nekem. És tőlem még aznap este ellopták. Velem még sosem történt ilyesmi. Tőlem még nem loptak. A gyilkos tette ... Nem idevaló ember lehetett. Itt mindenki tudta, hogy a kis tanárnő ajtaja éjjel-nappal nyitva áll, s bármijét odaadja bárkinek. Közülünk akárki megölhette volna, de senki sem dobja a kútba, és hozzá sem nyúl a lepedőjéhez. A rádiója is hiányzik? No látják, hogy igazam van. Úgy látom magam előtt a gyilkost, mintha ismerném. Jóképű, csupa magabiztosság, kezében a hangosan bömbölő törpe-szuper. Keressék a rádiót és a lepedőt: a gyilkosnál fogják megtalálni ...

BALCZÓ GYÖRGYNÉ (iskolaigazgató)

... Az isten verje meg azt a lányt! Jönnek az ilyen hóbörödött fejű fruskák, s azt hiszik, éppen az ő elméletük hiányzott nekem. Fogalma sincs, mennyit árthat a világnak egy kielégíthetetlen egzisztencia! ...

... Nézze, Tigris most kezd hozzászokni a kultúrához, Ramács egy fajtisztá ménest akar, még Olga néni is valami apriori céllal táncoltatja fekete lábú asztalkáit. Lehet, hogy céljuk hamis, de: *v a n* !!

... Zákány Borbála célját én sohasem ismertem. Maga volt a kiszámíthatatlanság, a nagyratörés, az alap nélküli ambíció! Nem lehetett jó vége! ...

... Kedves volt mindenkihez, világos! Az ember megsimogatja a kutyát hűségéért, és jól tartja a lovat, melyen kilométereket akar gyalogolni. Borbála kedvessége nem szívből jött, hanem számításból. Messzire nézett, mégsem látta meg az erőt, mely el fogja pusztítani! ...

... Igaza van – én nem szerettem. Kalandnak éreztem az életét. Mintha mindent mellékesen csinálna, a lényeg ezután következne még! Sartre, Sagan, Sastre, Sismondi könyveit olvasta Tiszalápon, ahol Petőfit sem ismerik! Nézze meg a könyvtárát, tömve van nőírókkal: Drabble, Beauvoir, C. McCullers, Duras, a Brontëk, Galgóczi, Jókai Anna, Szabó Magda, Harper Lee, Fallaci és mit tudom én, még kik ...

... Persze, hogy olvastam őket, mert a fiam hazahordta valamennyit. Éppen ezekből a könyvekből jöttem rá, mennyire nem él közöttünk. A fiamat tökéletesen felkavarta nézeteivel. Naponta hallottam ilyen mondatokat: Csehov azt mondta Szuvorinnak, hogy nincs unalmasabb és költőietlenebb valami, mint a létért folyó prózai harc, amely megöli az életörömet, és apátiába kergeti az embert! ...

... Nem érdekel, hogy az idézet eredeti! Nem szeretem, ha a munkát létért folyó prózai harcnak nevezik! ...

... Szerdán az egész család színházban volt Miskolcon. A jegyek is megvannak valahol, ismerőssel is találkoztunk, Zakariással ...

Kara Géza kellemesen lepődött meg az asszony magabiztosságán, széles és mély tájékozási területén. Mégis zavarta valami. Benne maradt az asszony gúnyos pillantása, amikor búcsúzóul kezet nyújtott.

– Rossz helyen keresgél, Kara Géza! Zákány Borbálának semmi köze a múlthoz. A jövő ölte meg. A tudat, hogy semmi köze nem lehet a jövőhöz.

Kérdőjeleket rajzolt Balczóné szinte minden mondata mellé. De nem tudta, hogy miért.

BALCZÓ ATTILA (14 éves, Z.B. tanítványa)

... Először is, adja vissza a naplót! Anyától sem volt szép, hogy odaadta, de az egyenesen ronda, hogy maga beleolvasott. Gondolom, felfalta az utolsó betűig – a felnőttek ebben élik ki magukat ...

... Csak a Mester volt más. Minden kérdésre felelt, de sosem kérdezett. Saját gondolatai voltak ...

... Bajban vannak, mi? Más ilyen korú nő százával őrizgeti a leveleket, fényképeket, emlékkönyvet, Gyűrűt, ruhát. Nála nem találtak semmit. Nincs nyom. Nincs nyoma ...

... Segíték, mert azt akarom, hogy a Mesternek is maradjon nyoma a földön ...

... A Mester apját megették a farkasok, anyját az átkoplalt napok. Az árvák intézetébe került. Egy olyan közösségbe, mely tapintatával beletáplálta a felelősségtudatot ...

... Tanárt csináltak belőle, a legrababb magyart, visszaküldték a falujába. Tudja, Tiszalápra azt küldik, akinek nincs joga ellentmondani ...

... Itt két telep van, cigánytelep és lepratelep. Az egyikben testi bűz van, a másikon lelki. A Mester mindkettő ellen küzdött ...

... Láthatja milyen eredménnyel ...

... A cigánytelepen van egy öregasszony, Fanny, aki a Mestert emlékeztette az anyjára. Barancó Jóska meg én sokat beszéltünk erről. Nem tölem kellene hallania, de más nem tudja, hát elmondom. Fanny elvette a Mester minden pénzét. Ragaszkodását megalázta, s arra kényszerítette, hogy háljon a fiával. A pénzt mindig a városban verte el, vagy még messzebbre ment, hogy lássa: utána megy-e a Mester. Kész-e a kóborlásra? Kereste benne a cigányvért, de csak a lázadást fedezte fel.

Az ifjú Kara szívesen engedte el a fiút. A Balczó család megviselte. A férfi, aki felhívja a figyelmet öccsére. Az asszony, kinek minden mondata egy másikat takar. A fiú, aki olyan érett, mintha nem középiskolába, hanem egyetemre készülne ...

... És pont Zakariással találkoztak a színházban! Azzal a Zakariással, aki a halott szerint eladta a falut ...

Kinek állhatott érdekében megölni a „*legrababb magyart*” ?

Kitől hallotta Balczó Attila így hangsúlyozni Ady örökség kifejezését?

*

Magda nyitotta rá az ajtót, hagyja abba, elmúlt éjfél, mi is elfáradtunk. Mi – azaz Mari néne – egy lábast nyom a kezébe tele meggyellevessel. A kövér, közlékeny öregasszony puhává tette maga körül a levegőt. A lány felkuporodott az ablakpárkányra, cigarettája sötét-űző fénye fel-felizzott. Neki nem lesznek kényszerképzetei, fűtyül arra, mit gondolnak róla. Nem cipeli magával múltja batyuját, nem sértődik meg, ha kizavarják egy házból, avagy betolakodnak az övébe. A sirokkót nem több érdeklődéssel élte át, mint egy megváltozott műsort. Mintha

Mozart helyett Wagnert kellene hallgatnia. Mari nénét már megnyerte magának. A kövér asszony csak beszél, beszél hány sérült volt, mennyit kötöztek ők ma ketten, és a két várandós korábban szült, kihozta belőlük a forró szél a lurkót.

A lány a párkányon annyit sem mond, hogy mukk.

– Elaludt a lelkem – dünnyögi vastag hangján az öregasszony – jó természetje van. Ott fogja kinyitni a szemit virradatkor ...

Mindaz, amit elért, most más színben tűnt fel Gézának. Kínzó féltékenységgel irigyelte a mélyen alvó orvosnőt, aki valami lényegihez közeledik, apját, aki ettől a lényegitől el sem szakadt. Csak az ő feje jár előre-hátra, akár az ingaóra ütője, hol múltba, hol a jövőbe kell látnia, folyton-folyvást, mert ezt választotta, mivel ezt is választania kell valakinek.

*

Boriska temetésére megjött Goma Barnabás. Nem látszott „oroszlánnak” – (kritikusai írták róla: „oroszlánok ritkán születnek”) – Magdát meglepte ferde, majdnem púpos háta, s megértette miért ment el egykor a faluból.

A temetésen sokan voltak. Néma, fekete emberek, fejüket a föld felé fordították, ahová egyszer mindnyájan visszatérnek.

Barnabás – anyja és Zakariás között állt. Oldalról figyelte az elnök fakó tarkóját, a borotvált szálak tövén gyöngyöző verejtéket, anyja könnyörtelen szemeit. Egyszer már látta ezt a képet ... A múltba kalandozott.

*

*... Egyszer egy királyfi mi gondolt magában,
Hi-hi-hi, Ha-ha-ha, mit gondolt magában!
Fel kéne öltözni kocsisi ruhába,
Hi-hi-hi, Ha-ha-ha, kocsisi ruhába! ...*

– Jobbat nem tudsz? ‘Bojtorján’ azonnal itt lesz a nyakadon!

A figyelmeztetés Siskovicstól érkezett. Jókor. A brigádvezető Barnabáshoz csörtetett. Csípős izzadságszagától környezete állandóan fintorgott. Barnabás nyájasan fordult a verejtékező emberhez.

– Hová, hová, életem? –

*„Tévedésnek hármass út,
Utam itt ez volna hát,
Mellyen éltem sugarát
Fölkeresnem Ilma mondta,
A közép a biztos út ...”*

A műhely nevetésbe borult. Hantos – akit kötözködő modoráért csak ‘Bojtorján’ neveztek – tátott szájjal bámult Barnabásra, aztán észbe kapott.

– Miket motyogsz a középútról?

Barnabás átölelte ‘Bojtorját’ s tovább szavalt, miközben a gépronggyal letörölte nyakáról a verejtéket.

*– „A közép a biztos út,
Oh, de mellyik nem közép itt?
Mellyik az, mely célra jut?”*

– Mit gondolsz, melyiken jutott célba Csongor?

– Balra! Balra! Balra! – turbékolta Siskovics galambtrillákkal, – balrrrrra!
Balrrrrrrra!

– Nem ártana megnézni a másikat sem – súgta Virág Fenákelnek. Az olvasztár úgy tett, mintha nem hallotta volna.

– Magyarázatot kérek! – bödült el a brigádvezető.

– *Vörösmarty: Csongor és Tünde* – második felvonás – közölte szomorkásan Barnabás.

– Majd meglátjuk! – vetette oda Hantos talányosan. – A fegyelmet tilos rongálni!

Úgy beszélt a fegyelemről, mint ritka múzeumi tárgyról. Tilos rongálni! Alig csukódott be mögötte az ajtó, a többiek körülvették Barnabást. Nevetéstől szitokig, aggodalomtól baráti tanácsig minden egybevegyült.

– Megadtad neki! Azt hittem, összeesik.

– Te könnyen csinálsz marhaságokat! De én mit adok a három kölykömnek, ha lefaragnak az órabérből?!

– Kirúgnak! Meglátod: kirúgnak!

– Azt mondom neked, fuss a „léttitkárhoz”. Addig fuss, míg ‘Bojtorján’ meg nem előz!

Negyedóra múlva Goma Barnabást hívatta a politikai megbízott. Eddig még csak messziről látta, felvonulásokon. Arcán két petyhüdt pofazacskó leffegett, melytől feje hasonlatossá vált az U-betűhöz. Kellemetlen fejhangját legfeljebb a nők irigyelhették. Megnézte Barnabást, mindenfajta indulat nélkül.

– Ismételje, mit mondott a középútról!

Barnabás nyelt. Azt a kikíváncozó szót, hogy: „Parancsára!” Elismételte az idézetet. Az U-betű lejegyezte.

– Menjen vissza a termelésbe!

Barnabás visszament ‘a termelésbe’ –, de alig tette kezét a gépre, hívatta az igazgató. A műhely részvétellel nézett utána.

Pitér István – egyik kezében az U-betű papírjával, másikkal egy Vörösmarty kötetel – érdeklődve várta Vörösmarty-t szavaló beosztottját.

– Esti iskolás, továbbképzős, levelező?

– Esti iskolás.

- És sztahanovista. Érettségire készül?
- Már túl vagyok. Felvételire készülök.
- Aláírtam? – élénkült fel Pitér.
- Nem. Művészeti szakhoz nem szükséges.

Az igazgató furcsán nézett rá. Csúfondárosan, lenézően, és megsértően. Vajon melyik győz, melyik harmad énje?

- Na! – ütött a könyvre Pitér. – Szóval művész! Így már érthető. S miért nem szaval mást? Nem talált egyebet az egész irodalomban, csak pont a hármast ut monológját?! Ha művésznak készül, tudnia kell, nincs nagyobb bűn az egyenlőségjeleknél! Feletteseik célzatosságot látnak szavaiban, propagandát!

- És Ön? – Mit lát benne?

Pitér elnevette magát. Évek óta nem nevetett ilyen jól.

- Én? Én Vörösmarty-t látok Vörösmartyban! De azt tanácsolom, mással készüljön a felvételijére! Drámát különben is nehéz szavalni. Nem vette észre?

- Rendező szeretnék lenni, nem színész. A drámákat kell tanulmányoznom. A Csongor és Tünde arról a gyerekdalról jutott eszembe, hogy „*Egyszer egy királyfi mit gondolt magában...*” Ha egyszer én rendezném a Csongort, ez a dal lenne a felfogás alapja.

Pitér sokáig hallgatott. Hol él ez az ember? Bolondnak nézi talán? Egymást érik a vádaskodások. Az emberek nem jutnak lélegzethez a felsrófolt normáktól. A vétkes az, akire rámutatnak. És senki sem tudja: ki kire fog rámutatni! Lazítás nincs. Kikapcsolódni lehetetlen. A forradalmi láz epimorphismusban szenved, újratermeli magát, megint újra, holott rég nyugtatókat kellene szedni a ...

Riadtan emelte szemét a ‘vendégére’ ... A gondolatait nem sejthetik, de az ember nem lehet eléggé óvatos.

– Fagyajevet tanulmányozza, Osztrovszkijt, Gorkijt! Főleg Gorkijt! – intett hirtelen fáradtsággal, s elbocsátóan.

Ezúttal vissza sem engedték a műhelybe, egyenesen a „léttitkárhoz” irányították. Szelindek telefonált. – Igen – mondta ... értem! – Közben kezével intett Barnabásnak, hogy üljön le. Kivette szavaiból, hogy Pitér most tájékoztatja róla. Elnézte a titkár kifogástalan öltönyét, s eszébe jutott: Siskovics Laci kilenced magával lakik egy kamrában, órábéra 5.40. – egy olyan melóért, amibe Szelindek három nap alatt belegebedne. De lehet, hogy kettő. Az objektív körülmények realitása ellenére Laci volt a diadalmas uralkodó osztály, Szelindek pedig a minden veszélynek kitett rohamcsapat.

– Mindent tudok ... – mosolygott rá megnyerően. – Művészi pálya ... felkészülés! A mi ábrándos falvaink ábrándos fiai okoztak már egy-két meglepetést. Természetesen támogatni fogunk!

Szelindek ezüst foga kivillant sápadt szájából. Ahogy hátradőlt karosszékében, abból Barnabásnak észre kellett vennie, hogy ő egy szubjektív individuum, aki Szelindek támogatása nélkül a szeméttelen végezné.

Honnan jönnek ezek az emberek – tűnődött az ezüsfogat szemlélve ...

– Honnan jöttél Goma Barnabás – kérdezte Szelindek.

– Tiszalápról – s lenyelte azt, hogy „engedelmével”. Ez a nyelési kényszer, mely ma már másodszor fordult elő vele, feszültté tette. Olyan érzésem van, mintha mást mondanék, mint amit kell. Pedig csak a felét mondom. Miért?

– Miért vagy ilyen szűkszavú? Mondj magadról valamit!

Hasonlítanak egymásra – döntött magában Barnabás. Épp csak az órájukat nem nézik, mennyi idő alatt nyernek meg valakit az ügy érdekében. Csak egyszer érteném meg, hová sietnek! Én például szívesen elmondanám neki az életemet, mert kíváncsi vagyok, mit kezd vele. És elmondja-e cserében a magáét?

– 1933-ban születtem Tiszalápon, apám paraszt.

– Kisgazda, vagy kulák?

– Nem tudom. Eljöttem a faluból.

– És mi lett a földdel?

– Hogyhogy mi lett?

– Ki műveli?

– Apám ‘műveli’...

Szándékosan dobta vissza Szelindek szavát. Apja azt mondja: „Szántani kell. Megyek kötözni. Levágom a lucernát.” – Azt, hogy megy földet művelni, nem mondta soha.

Szelindek záporozta a kérdéseket. Hány holdon gazdálkodik Goma Gyula? Ha kulák, Barnabás remélhetőleg nem tartja a kapcsolatot? Legyen óvatos! Az ellenség nem alszik. Lehet, hogy éppen apján keresztül támad.

Helyben vagyunk. Csak az őszinteség hiányzik. Az akusztika viszont javult. Igaz, hogy az életrajz ezúttal is elmarad, de Barnabás megtanulta, mi az aktualizmus. Az a bolondos ötlete támadt, hogy megneveli Szelindeket. Legyen egyszer ilyen is. Demosthenes is akkor tanult meg koncentráltan beszélni, mikor a nyelve alá tettek egy kavicsot.

– Van két meghívásom a számodra.

– Mondd csak!

– Gyere le hozzánk a II-es műhelybe, ha időd engedi!

– Igen, igen, ezt régen tervezem. Jó, hogy szóltatok! Milyen nagyszerű, hogy ugyanazt gondoljuk mindketten. A munkásosztály szereti vezetőit.

– De még mennyire szereti! Ezt csak akkor látod meg igazán, ha nem is egyszer jössz el, hanem mondjuk naponta.

- Persze, persze ... Naponta kellene.
- Szóval, számíthatunk rád? Megmondhatom a többieknek?
- Megpróbáljuk. Hanem ...

Szelindek szeme huncutul megcsillant. Alulról fölfelé nézett Barnabásra, játékosan. Így még az is látszik, hogy „homo sapiens”.

- Hanem, amíg én lent leszek a II-es műhelyben, szívesen rád bíznom a telefonjaimat. Hm ... Érdekes tapasztalatokat cserélhetnénk.

Nevetve nyújt kezét ... nem is gyenge a szorítása!

- És a másik meghívás? Mintha kettőt említettél volna!
- A második magánjellegű: tőlem – neked. Szeretnék elvinni egy hétgyerekes családdhoz.
- Ezt: biztosan elfogadom ... és köszönöm!

*

A műhelyben szokatlan csend fogadta. Csupa részvét teli szem. Az egyik sarokban – mint hallucináció – az öreg Ramács. Ahogy melléje lépett, üde szag csapta meg, víz és száraz nád illata.

- Meghalt apád, Barnabás. Anyád kér, hogy gyere haza.
- Apám?! Semmi baja nem volt!!
- Felakasztotta magát. A földért. Hogy elvették a földet. Azt mondta, minek éljen egy földönfutó.

Szeretett volna kérdezni az öregtől, de nem maradt kérdése. Ramács a maga csendes módján tömören elmondta a lényegét. Ok és okozat világos: apjának nem kellett az élet föld nélkül. Részletek jutottak eszébe gyermekkorából ... apja a lábossal a nagy akác alatt. Evett, de szemével a búzát simogatta. Az arca olyan árkos volt, mint a föld, a szeme olyan cirkás, mint a kalász. Este fába véste a

pacsirtát, mely elröpült a vetés fölött. Megértette, hogy a fia el akar menni, de látni nem akarta többé. Goma Gyula nem alkudott.

A vonaton Ramács hunyt szemmel pipázott. Szögletes keze ölében nyugodott, csak időnként nyúlt a tűzszerszámhoz, s szívására a parázs felizzott a homályban. Barnabást mindig a nyugalom, és valami megnevezhetetlen érzés keveréke töltötte be az öreg mellett. A szomszédos fülkében gyerekek énekeltek:

... selymes fűben jár a lábunk, e világ a mi világunk ...

Sosem látott selymes fűvet. A leggondozottabb fű is érdes, éles, mord. Kevés növény ellenségebb a fűnél, csak nehezen venni észre, mert rajta járunk.

*

... Nyugodjék békében – hallotta Ramács hangját, és a göröngy koppanását. Az emberek marka sorban szétnyílt a gödör fölött. – Nyugodjék békében ...

Apja temetésére mindenki saját udvarából hozott földet. Mint tarka mozaik illeszkedett össze a sokszínű takaró. Az asszonyok halkán vinnyogtak, a férfiak megtiltották a siratót. A falu a maga módján közölte Zakariással: a markukba szorított föld az évszázados juss szimbóluma. Halkan surrogott gyűlöletük.

– Petrákné is szegény – isten nyugosztalja – így holt el.

– Izsák Feri lúgot ivott.

Összehajló fejek, mozduló mozdulatlanság. A sírásók ritmikusan lapátolnak, a morgás erősebb.

– Feketéék az alvégen magukra gyújtották a házat.

– Egy egész család. Szűzanyám, egy egész család!

– De az övük maradt, ami az övük volt.

Barnabás megfogta anyja könyökét.

– Gyerünk.

– Hagyjál!

Gománé elrántotta karját, a lendülettől a sírra zuhant. Amint orrába csapott a frissen ásott föld nedves szaga, elbődült.

– Gyula! Jaj, Gyulám!

Harapta a rögöt, Barnabás látta, hogy nyelvével beletúr a sírba, mintha így akarná elérni a halottat. Mintegy jeladásra a tömeg felzúgott.

– Zakariás!

Egy emberként fordultak a bőrkabátos, nyurga alak felé, aki a parasztok napszíttá szeméből semmi jót nem olvashatott, mégis csengő hangon kiáltotta.

– Oszolni! Semmiféle tüntetésnek nincs helye, emberek!

Az első kő mintha magától repült volna. A többiért lehajoltak. A falu lépésről lépésre kikövezte Zakariást a temetőből.

– Neked meg a temetőben nincs helyed! – mondta Bús János a kapunál.

Zakariás csak ekkor nyúlt a pisztolyáért.

A parasztok nézték. Nem szóltak egy szót sem, csak süttött szemükből az utálat.

– Lőjél csak – sziszegte Bús – nem először lőnek ránk!

Zakariás felordított kétségbeesésében, s eldobta a fegyvert. Bús pedig fölvette.

Akkor a parasztok feltették a kalapot. Az asszonyok megigazították álluk alatt a kendőt. Úgy mentek el mellette, késpengényire szorított szájjal, fekete ünnepelőben, barna kezükben fehér zsebkendővel, néma megvetéssel.

*

Barnabás pillantása visszakúszott a verejtékes tarkóra. Zakariás megőszült, megöregedett. Hatalmas feje kissé jobbra billent, mintha azt figyelné, Goma Gyula sírját mennyire benőtte a fű. Barnabás tudta, hogy Zakariás jobb szeme

nagyobb lett a balnál, jobb kezén merevebbek az ujjak – megkapta a sorstól az első figyelmeztetést.

Az öregember (megvan-e még a bőrkabátja?) rácsúsztotta zacskós pillantását.

– Ez a ringyó följelentett. Nyakamon a fél megye. Na, na! Hova rohan az orvosnő?!

*

Magda a Gábor fiúhoz sietett, akit a sirokkó levert a lábáról.

Barnabás Zakariáshoz igazította lépteit. Émelygett az oszló dögök szagától, a forró szél halálos leheletétől. Zsebkendője után nyúlt, mikor két megkopasztott tyúk pottyant lába elé. A tetemek liláskék színt játszottak, bőrük felfúvódott, mint a léggömb. A kerítés mögül hangos szóváltás csapott föl.

– Emberek – kiáltotta Magda – értsék meg, nyakunkra hozzák a kolerát! Elpusztulnak, ha megeszik a döglyúkokat!

– Semmi köze hozzá, hogy én mit eszek! Feljelentem! Feljelentem! Vegye tudomásul, hogy feljelentem!

Magda csak bámult a zilált asszonyra, aki döghúsból akar levest főzni.

Zakariás belökte a megtámasztott kaput, Barnabás követte. Láttukra az asszony a fejéhez kapott, s tépni kezdte a haját.

– Eldobta az én szép tyúkjaimat! A kezemből ettek, ágyamban aludtak, s maga eldobta! Megfizet érte, megfizet!

– Nesze! – lökött elé pénzt az elnök – Megfizetem a tyúkokat.

– Kevés! – markolta föl a pénzt egy rongyokba burkolt alak. (Barnabás csak a hangjáról ismerte föl Gábor Bálintot.) – Azt mondtam: kevés! A tyúkokból eléltünk volna egy hétig, ebből egy napig sem lehet megélni.

– Menjetek szántani, vetni, aratni! – üvöltötte Zakariás. Akkor nem kell dögöt zabálni! Ember vagy te, Gábor Bálint?! Mit csinált belőled a Bús lány? Nem látod, hogy a te táncodhoz Bús János portáján fütyülnek?

– Ne gyalázza az apámat! – rikácsolta az asszony – Feljelentem rágalmazásért, lopásért! Majd meglátjuk, kinek van igaza!

Barnabás szeme Bálinton pihent, megnézte rajta a cafrangokat, megnézte meztelen lábát, tollpihés haját, aztán elkezdett nevetni. Hangtalan, nyugodt nevetésére az asszony behátrált a házba, Bálint sunyi tekintete a földre szegeződött.

– Figyelj ide, Bálint! – mondta Barnabás csendesen – Te most visszaadod a pénzt, aztán fölszeded a két tyúkot az útról, és megfőzeted Etával. Mi végignézzük az ebédeteket.

Bálint nem mozdult, nem válaszolt. Magda szólni akart, de Zakariás visszatartotta. Barnabás kiment a kapun, fölemelte a két állatot, majd bekopogott az ajtón.

– Gyere ki, Eta! Ha nem jönnél ki, esetleg eszembe jut elmondani Bálintnak városban tett látogatásaid történetét.

Az asszony kilépett a verandára. Előbb még lázas arca sápadt volt, hetyke válla meggörnyedt. Barnabás a kezébe nyomta a tyúkokat. A megdermedt asszony undorral ejtette földre a dögöket. Barnabás a fejét csóválta.

– Nem értelek benneteket! – Az előbb majd megöltétek az orvosnőt a tyúkokért. Én odaadom, s ti – két rongyos, éhes, szegény ember – vonakodtok fazékba tenni.

– Menj innen! – morogta rekedten Bálint.

– Add vissza a pénzt! – figyelmeztette Barnabás.

– Az jár nekem! Kérdezd meg Őt!

Bálint Zakariás felé bökött, aki dühében elpirult.

– Te piszok csibész! Még engem hívsz tanúnak? Átlátok rajtatok, ismerem mutatványaitokat a megégetett állatoktól a vetetlen szántóig! Rajtam akartok kereskedni! No várj, Gábor Bálint! Nem fogadtad el Zakariás kezét, hát megismered az öklét!

Bálint beugrott a házba. Zakariás elindult a tanácsháza felé. Barnabás kikarolta Magdát az utcára. Az orvosnőt kiverte a hideg az undortól, s izgatottan magyarázta.

– A visszahullt dögökre vadásznak. Nem érdekli őket kolera, pestis, tífusz!

Barnabás hozzátódította a himlőt, meg a leprát, s halkán nevetett megint.

– A szerzés a halált is komájának tekinti. Ne féltse őket! Nézze meg ezeket a portákat! Egy-egy kerítés árából városon emeletes házakat lehetne felépíteni!

– Azt akarja mondani – így szerzik a pénzt?

Barnabás vállat vont, s nem felelt. Előbb-utóbb mindenki választ kap a kérdésére, s azt hiszi: az a magyarázat. Kevesen tudnak kérdezni. Boriska tudott.

Magda is a halottra gondolt. Miért emlegették együtt ezzel a mozdulatlan arcú férfivel, akit meg sem érintett a tragédia, s átunatkozta a szertartást?

– Magának nem sok köze lehet ehhez a faluhoz.

– Értsem: egy rendező, akit külföld is méltóztat észrevenni, nem lehet a viharba fejszét dobáló Gománé fia? Látta a filmjeimet?

– Ne haragudjon, nem. De hallottam róluk.

Ismét az a hangtalan derű, mintha teli tüdővel nevetne, de a levegő közékük szorul, nem közvetít. Nincs benne semmi túlzás, semmi fölény. Talán komiszságnak lehetne nevezni – tény-nevetésnek, „ez van” alapállásnak ...

*

A tanácsház előtt kocsi fékezett. Kara Endre sötét fejét mellére csüggesztve szállt ki belőle. Egy másodpercig töprengve nézett a slusszkulcsra, aztán anélkül, hogy bezárta volna a kocsit, bement az épületbe.

– Nézze az óráját! – mondta Barnabás, s figyeljen: elmondom, hogy szerintem – ha tetszik, a forgatókönyvem szerint – mi történik odabent:

... Zakariás szobája a tanácsház alagsorában van. Kara Endre lemegy a lépcsőn, s benyit a pincébe, ahol a falon rozsdabarna foltok rikítanak, az ablakon szabadon közlekedik a szél, de nem a szemükbe fúj, hanem a fejük fölé. Kara érdeklődve néz körül, bár ismeri a helyiséget, melynek berendezése egy asztalra, székre és ivópolcra szorítkozik. Zakariás az egyetlen székben ül, már levette a polcról a demizsont, és iszik. A pincében terjeng az alkoholszag, kizárva azt a naiv feltételezést, hogy az edényben víz van. Zakariás nem vesz tudomást Karáról, így Kara szólal meg előbb...

– KARA   Ne igyál!

... Zakariás ráemeli véreres szemét, egyik jóval keskenyebb, mint a másik, ezért tág szemhéját összehúzza ...

– ZAKARIÁS   Mint egy plakát! Sikerült reklám! Esküszöm, olyan vagy, mint egy idea: Mocsoktalan! De miért vagy te mocsoktalan? Miért?

– KARA   Ostobaság!

– ZAKARIÁS   Nem az! Te mocsoktalan lehetsz, mert én vagyok mocskos helyetted. Én hajlítgattam a gerincemet, én védtem a te becsületedet, elvesztettem a magamét. De az úristenedet, Kara Bandi! Csak egyszer lennél a helyemen!

– KARA   Majd visszajövök, ha józan vagy.

– ZAKARIÁS   Ne dülj a falnak, mert bevérzed a ruhádat!

- KARA   Kezded?
- ZAKARIÁS   *(Megsimogatja a rozsdafoltos falat)* Ez itt vér. A feleségem, meg a fiam vére. Az volt a bűnük, hogy engem szerettek. Az én pisztolyommal lötték őket agyon. Ezt a vért mosd le rólam, Kara Bandi! Vagy állíts bíróság elé – öltem. Megöltem a fiamat és a feleségemet. És ne hidd, hogy megörültem, vagy részeg vagyok. Belül vagyok. Ennyi az egész. Én csak fölemeltem a revolvert, de: Mások elsütötték.
- KARA   Add ide a demizsont!
- ... Kara kinyújtja kezét a flaska után, Zakariás elhúzza előle, s két lába között a padlóra csorgatja a szeszt ...*
- KARA   Mást is megöltél te, Zakariás!
- ... Zakariás elsápad, és tántorogva föláll. Kara nem segít neki, bár látni, hogy az elfehéredett ember tetőtől talpig remeg ...*
- ZAKARIÁS   *(Gyűlölet nélkül dünnögi)* Gyűlöllek, mióta ismerlek, azóta gyűlöllek. Ingadozó igazságok bajnoka! Semmit nem tevő ártatlanok védnöke! Sterilizált katonaszent! A feketéző, járványterjesztő Gábor Bálintot is többre becsülöm nálad, még ő is érthetőbb ... Honnan a Krisztus kínjából nézel le te engem?! Mit akarsz már megint – mert te mindig akarsz valamit, s olyasmit tudsz, amit én nem: öltem, sikkasztottam, mi? Be is bizonyítod, igaz?
- KARA   Olyan vagy, mint voltál. Semmit nem tanultál, Zakariás!
- ... A tört ablakon a levegő egyre erősebben hordja be a dögszagot, s émelyítően keveredik a földből párolgó alkohol bűzével. Zakariás gyomrára szorítja a kezét, öklendezik ...*

– KARA   Rosszul vagy? Miért nem teremtetted már meg itt a modus vivendit? Anélkül nem lehet élni sehol ...

– ZAKARIÁS   Mert az micsoda?

– KARA   A feltétel. Elfogadható feltételek. Hiába meszelitek fehérre a házakat, az egész ország úgy hív benneteket: dögevők!

... Zakariás veszedelmesen elzöldül, úgy tűnik, a pince hullámszik alatta, de inkább meghal, semhogy elájuljon Kara előtt. Hozzávágja az üres demizsont, s ordítva szorítja kifelé ...

– ZAKARIÁS   Mit tudsz te? Semmit se tudsz! Kívülálló vagy. A számon kérő vagy. Nem hibázol, mert nem cselekszel. Én le akartam csapoltatni a mocsarat: de a falu nem mond le a nád hasznáról! Inkább megfúlnak a bűzben, elpusztulnak a sirokkóban, de a vágott nád percentje kell nekik akkor is, ha az ingovány addig terjeszkedik, míg elnyeli a házakat. Hát nyelje el! Elég volt. Engem akarsz lecsukatni, mert a rendőreid marka erősebben szorított meg egy lányt a kelleténél?!

... Kara felismeri a delírium tremenst, nem bántja az őrjöngőt, kocsijába ül, és elhajt. Zakariás összeesik az ajtóban ...

*

A tanácsház ajtaja kivágódott, Kara kocsijába ült, és elhajtott. Zakariás összeesett az ajtóban. Barnabás Magda órájára pillantott, s megjegyezte:

– Három percig tartott az egész. Menjen, csináljon valamit az öreggel!

... Magda talpra állítja Zakariást egy injekcióval. Aztán elballagnak Magdához Barnabással, akiben ismét megszólal a múlt ....

*

... Zakariás él tehát. S vajon megköszöni-e magának, hogy él, ha életét nem ítélte megtartásra érdemesnek. Ki tudja, milyen messze van tőle a cél, mit meglátott, de el nem ért soha? Közte s a cél között nincs többé kapcsolat, szíve kihűlt, mint az északi tavak sötét vize. Hiába fodrozódik felszínén a sóhaj, a mélyben mozdulatlan áll az értelem. Zakariás él, de nem ébred föl sosem.

Nem tudom, maga milyen nehéz bálák alatt edződött oly erőssé, hogy nem téveszti össze a létet hordozójával, az emberrel, s vallja azt, ha Zakariás számára az életnek nincs is értelme – értelmesebb az élet, ha él Zakariás.

Maga nemcsak megtanulta, hanem el is bírja a humánusot. Erősebb, mint azok, akik között él. Vigyázzon! A butaság céltáblát keres, a butaság öl, miként az alkohol, még a varázsuk is egyforma: a szűk világ, hisz nem érzik annak súlyát, amit nem tudnak áttekinteni!

Érdekli a sorsom. Ez nem kicsinyes kíváncsiság. Ha az emberek embertársaikat fontosabbnak tartják minden absztrakciónál ... nem, ebbe az álomba nem szabad belevesznem!

Régóta keresem magát. Gondolatban összehasonlítottam Borával, ő minél többet beszélt, annál messzebb került az emberektől, és közelebb valami megnevezhetetlenhez.

Nincs kategória, melybe belefoglalhatók például ők öten, akik látták a szarvasokat. Kara Endre, Bús János, Ramács, Zakariás és apám, Goma Gyula. Természetesen sosem voltak ott szarvasok, de az is igaz, hogy ők látták. Ahogy az ember fényes nappal álmodik valami szépről, többről, mint az élet nyújthat egy holt víztől és sirokkós leheletű pusztától körülzárt településen. Talán hallottak valamit a csodaszarvasról, melynek nyomán a sztyeppéktől idáig értek őseink, olvasni-írni csak Kara és Zakariás tanultak, ők is csak jóval később, – irodalmi élményük akkor még nem lehetett.

A közös látomás indított el bennük valamit. Mindegyik a maga módján próbált kitörni. Kara volt a legkönnyebb helyzetben: ők házban laktak, családjuknak máléra is telt, s ha a család nagyon összedolgozott a parányi földön, akkor télen sem éheztek. Elengedték hát a legkisebb fiút iskolába, talán azért, mert a legkisebb volt, s bátyjaiba az a számítás vegyült: a tanulás lesz öccsük jussa, s a föld nekik marad. A Gomáknak is volt földjük, de apám – egyetlen fiú a családban – nem hagyhatta nagyapám kezére a munkát, nem is akart tanulni. Ha maradt ideje a földmunkáktól, fába faragta álmait.

Ramácsék – a révészek – nádkalyibában laktak a folyó partján, s egyetlen közös gyékényen hált az egész család. Számukra táplálék, ital, fürdővíz és temető volt a Tisza, – Indiában láttam hasonlót, csak álltam a nagy paloták lépcsőjén, bámultam a meztelen jógikat, s eszembejutott Ramácsék kunyhója. Ramács Bús Jánoshoz csapódott, aki az apja mellett bojtárkodott, – a két fiú hamarabb lett csikós, mint bárki a pusztán. Imádata csüngtek a lovakon. Kérje meg egyszer a két öreget, hogy versenyezzenek egymással, olyat úgysem lát sehol, ahogy ők ülnek a lovon. Csikósok gyakran beszélnek a lovaikkal, nos, ők egyenesen társalognak velük.

Mikor Stavaróczy báró lánya a lábba tévedt, Ramács és Bús hozta ki, anélkül, hogy leszálltak volna a lovaikról, pedig a ló fél a mocsártól, – nem így az általuk nevelt lovak! Azok nem ismerhettek akadályt, át kellett jutniuk mindenre, ami útjukba állt, miként a szarvasok is átjutottak.

Zakariás mélyebbről indult, Stavaróczy báró cselédjei közül. Szüleiből hiányzott az alázat és a beletörődés. Anyja kútba ugrott, mikor Stavaróczy vendége szobára rendelte, – abba a kútba, melybe Zákány Borist dobták. Apját, mint „vörös postást” emlegették, mert állást vállalt a postán tizenkilencben, ez elég volt ahhoz, hogy később három darabba fűrészeljék. Zakariást a cigányok fogadták be, – mindig így van ez, a kis szelet kenyér érdekes módon tovább osztható, a nagy nem. Előbb ő is vályogot vetett, de a szarvaslátás után jelent-

kezett a láprajárók közé, tőzegtermelésre. Ismeri maga ezt a munkát? Nők is dolgoztak a lápon, nézze meg bármelyikük végtagjait, kezén-lábán a nagy tobszínfoltokat, – ott szerezték.

*

Azt hiszem, már holnap van. De nem tudom abbahagyni, talán, mert olyan figyelő szemmel állt Bora temetésén, – nagyon hasonlított rá, és semmiben sem hasonlított rá. Ahogy a fenyőfa csak annyiban testvére az akácnak, hogy mindketten felfelé nőnek, és lefelé engedik gyökereiket.

Boriskával abban az időben találkoztam, mikor Pitért deportálták, Szelindeket lecsukták. A gyár irányítását az U-betű vette át. Most aztán megtanultuk a nevét mindnyájan: Szakolcai Pál. Az első nap kétszeresre emelte a normát, s felére vette a bért. A különbség: felajánlás az ország építéséhez, ugye ezt mindnyájan így akarjuk, köszönöm, végeztem. Második nap a nyolcórai munkaidőhöz hozzácsapott még egyet, – díjazás nélkül. A termék: felajánlás az alacsonyabb életszínvonalú demokratikus országok számára; ez a nemzetközi szolidaritás. Harmadnap visszaadott minden lakáskérvényt, likvidálta a továbbtanulási kérvényeket, – elutasította a segélykérési kérvényeket, – tanuljunk túrni a jövőért.

Jött hozzánk egy nyolcadikos osztály gyárlátogatásra. Szétszóródtak a gépek között, és meregették a szemüket, minden erejüket összeszedték, hogy ők most rögtön, tizennégy éves fejjel egy óra alatt megértsék a gyárat, a termelés egész mechanizmusát. Megszólítottam a leggyámoltalanabb pofácskáját, – Ő volt az. A háborús árvák intézetében nevelkedett, tudott mindent, ami ott virított a plakátokon, hitt mindenben, remélt mindenkiben, s szerette, akit előírtak – együtt volt benne az egész ‘szentháromság’.

– Hagyd, – legyintett Siskovics – nem ért ez semmit! Ide is azért jött, mert hozták.

Bora váratlanul elsápadt – mindig elsápadt, ha indulatba jött. Neki a szívébe futott a vér, s nem a fejébe szállt. Ahogy barna arcát bevonta az indulat sápadt felhője, – többé nem lehetett elfelejteni, filmjeimben mindig elfehérednek az asszonyok, piruló asszony többé nem hatott rám. Nincs az a púder, vagy kenőcs, mely vissza tudná adni Borbála halvány-matt izzását. Belülről világított, mint rejtett reflektorok gigászi fénye.

– Tanárnő leszek, már letettem a felvételi vizsgát a képzőben. Olyan dolgokat fogok tudni, amit maguk nem ismernek, de én sosem legyintenek, én megtanítanom rá magukat.

Laci azonnal megértette, hogy ennek a lánynak mit sem ér az olyan igazság, melybe bele lehet pusztulni. Füttyül a becsületre, ha az a látszaton alapul. És tudja, hogy Gólemek nemcsak a mesékben vannak, egy-kettő néha életrekél, s ebből nem lehet tréfát csinálni. Két percen belül egy nyelven beszéltek, s többé nem szakadtak el egymástól. Ha Bora Lacival maradt volna Miskolcon, vagy Laci Borával ment volna Tiszalápra!

– Mondd, mi érdekli Borát? – faggattam Lacit.

– A cél, – válaszolta habozás nélkül – a dolgok értelme.

– Úgy látom, őszinte hozzád.

– Én is hozzá, – mondta a fiú – normális ember nem hazudik, ha rá nem kényszerítik.

Lacit ingerelte minden készséges tekintet, előregörnyedt váll, bezárt ajak. Nem ismert gyáva hallgatást. Ha ő hallgatott, az kiállás volt. Neki köszönhetem, hogy idejében rájöttem, minden kényszer alázatos szellemiséget szül, „sztoikus aratét”, ahogy Epiktetos, a rabszolga-filozófus meglátta, helyzetéből adódóan. „Bizonyos dolgok hatalmunkban vannak, más dolgok nincsenek” – int a szanta bölcs – „Tőlünk függ a véleményünk, az ösztönös vágyunk, a törekvésünk, az ellenszenvünk, egyszóval mindaz, amit egyedül alkotunk meg. Nem tőlünk függ

a testünk, a vagyonunk, a hírnevünk és a tisztességeink, tehát mindaz, amit nem egyedül hozunk létre ...”

Lacit csak az érdekelte, ami „nincs hatalmában” – évfolyamtársaimat csak az, ami „hatalmunkban áll”. Laci szavaiban mégis a töprengés dominált, a diákokéban az ítélet. Gyakran összegyűltek nálam – az én főbérlőm tűrte el –, és ízekre szedték a tiltott gondolkodókat, Malthus, Spenglert, Bergmannt, – egyet sem ismertem. Rá kellett döbbernem: méltatlankodásra is kevés vagyok, nemhogy állásfoglalásra. Néha megpróbáltak szóra bírni, de azzal ütöttem el, Tiszalápon nem Spenglert olvastunk ökörbögés után. És hallgattam arról, hogy semmit sem olvastunk, mert nem tudtunk olvasni. Pedig apám esetleg álmodott akkorát, mint Morus, de kinek mondhatta el azt Ramácson kívül?

Figyelje meg: a parasztok nem tréfálnak, humortalan komor lények, örömtelenek. Évszázadok szenvedése személyiség-torzulássá kompenzálta bennük az egoizmust és ravaszságot, nagy álmaikért keveset tesznek, így gyakran kerülhetnek ki közülük művészek, de ritkán politikusok.

Mire Siskovics Laci képes volt, arra Zakariás képtelen, nem szembeállítás ez, nem alá- s föléhelyezés, inkább keserűség. Sajnálom a fajtám, melynek három-negyede ma is analfabéta, s gyerekeikből kevés jut el a felsőfokú iskoláig. A tudás nem olyan megfogható portéka, mint a primőr zöltség, – arról nem beszélek, mit jelent ez pénzben kifejezve. Amíg a tudásért nem fizet a társadalom olyan árat, hogy a paraszt ne nézhesse le tanítóját, addig a föld népe földi nép marad, földhözragadott, naiv és számító.

Kara Endre azért kivétel, mert úgy vágyott a betűre, mint vízre a szomjasok. Lemondott a jussról az oklevélért. De alig szerezte meg, kitört a háború. A fronton fölöttesei vakmerőnek, katonái óvatosnak ismerték. Nem félt sem az időtől, sem a golyóktól. Amit maga elé tűzött, azt elérte. Ennek érdekében egyaránt képes volt tisztelni és felhasználni másokat. A kocsmáros – a legénye – csak a rajongás hangján tud beszélni arról az esetről, mikor Kara a Pripjetynél gyűrűbe került

századot kivágta a biztos halálból tíz önként jelentkező árán. Az önként jelentkezők tudták, hogy örökre ottmaradnak, de mégis voltak önként jelentkezők. Az emberiség nagylelkű. De én félek attól, aki erre a nagylelkűségre apellál. Azt a gondolatot ébreszti bennem, hogy maga az apelláló híján van ennek a nagylelkűségnek.

Kara Endre sikerre született. Ugrásszerű karrierje a pártbalépéssel kezdődött. Ez egybeesett a megye élére való kinevezésével. Mindez az ő szemében apró lépés volt. Éppen ezért nem szédült meg a magasban mint mások, akik legmerészebb álmukban sem hitték: eljutnak odáig. Kritikus szemmel figyelte a körülötte nyüzsgő talpnyalókat, – egyeseket megtartott, másokat kitiltott a házából. Egy-mást érték az ünnepségek, s Karának eszébe jutott az a képtelen óhaj, hogy szeretne egy hétköznapot. Egy normális és reális hétfőt, mikor reggel bemegy a munkahelyére dolgozni, délután meghallgatja a rádiót, vagy elkíséri a lányát sétálni, este pedig összeülnek a hallban, a gyerekek tanulnak, ők olvasnak Klárával, s nem ezt kell hallgatnia:

– Holnapra még egy asszonyt kell fogadnom. Képtelen vagyok huszonöt emberre főzni egyedül. Irmát leköti a bevásárlás, Mariska csak délután jön segíteni. Érdekelne, hány ilyen bulitok lesz még, s miből fedezik. Mert ha a te kontódra megy, nemsokára kilátszik a fenekünk a nadrágból! Valikát ma kicsúfolták, mert egyedül ő nem adott pénzt a tanárnőjük névnapjára. Nem merte bevallani, hogy nem adtam, mert nincs miből! Ki hinné el ezt a te lányodnak!?

Valit megalázták. Szegény kislány! Milyen derék emberke: sem a társai előtt nem védekezett anyjával, sem apjához nem apellált az anyja ellen.

– Miért nem adsz pénzt a gyerekeknek? Tudod, hogy minden nap be kell fizetniük valamilyen ünnepségre!

– Ezt te mondod nekem! Ki figyelmeztetett, hogy ne jegyezz annyi békekölcsönt? Ne fizess kiemelt tagdíjat, vagy fogadd el hozzá a kiemelt

fizetést! Mutass egy kádert, aki még nem szedte meg magát! Mutass, és én hallgatok! De a szomorú az egészben az: senki sem hiszi el neked, hogy titokban nincs az ország másik végében villád. Ennyi hülyeséget elmebetegről sem tételez fel az ember, nemhogy rólad, akinek megvan a magához való esze!

– De megvan a magamhoz való becsületem is! Nem tudok kibújni a bőrömből, nem érted?!

– Akkor menj földet túrni, és add vissza a hatalmadat, amit úgysem gyakorolsz!

Napirenden voltak otthonában az ilyen veszekedések. Kara vājārcsaládból nősült, felesége apját és bátyjait elnyelte a bányá, az asszony azóta a sokkos hisztéria minden tünetét produkálta. Foggal és körömmel, tíz körömmel kapaszkodott férjébe és gyerekeibe. De szűkebb családjával sem lett szerencséje: Valika egy nap rosszul ugrott, az ejtőernyő nem nyílt ki. Az asszony élő-halottá vált. Kara összeszorította a fogát, s tovább csinálta, amit rábíztak. Odaadta magát az ügynek, mert az ügy előre tartott. Megfoghatatlanul sok tennivalója akadt. Agitáció. Utazás. Kultúrmunka. Faliújság. Előadások. Cikkek. Továbbképzés. Engem is hívott – vonalazott levélpapíron:

„... Barnabás! Kimaradsz a történelemből! Emlékszel Balczónéra az alvégről? Iskolaigazgató lett. Mi is beköltöztünk a megyeszékhelyre. Gyere velem, ne viselkedj úgy, mint Shakespeare ripacsa, ki féltében nem tudja szerepét ...”

Megköszöntem a megtiszteltetést, s közöltem, hogy nem tudom elfogadni, mert nincs cipőm.

Ha akarta volna, sem tud fizetni a földig égett ország. Kara megértette, de lelke mélyén lerakódott az a salakszerű számvitel, mely a karrieristákat megkülönbözteti az elkötelezettektől – „az ő eddig csak adott, de nem kapott semmit” – fájdalma, ami hasznára vált. Míg Zakariást – az elkötelezettet – falhoz vágta a Rajk-ügy, az internálások, a nyomtalanul eltűnt pártmunkások, s a félelem egyre

növekvő Laokoón-kígyója, általános elbizonytalanodást és kiábrándulást okozott, addig Karára mindez nem tett hatást. Józanul egyensúlyozott, a politikai munkások egyre gyakrabban vártak tanácsot tőle.

– Véleményt akarnak a cementgyár igazgatójáról. Mit írnak?

– Kérj papírt, melyen meghatározzák: kinek, mi célból szükséges az új káderezés! Addig egy sort sem, senkinek!

A tanácsot több esetben alkalmazták, a kért papírt sosem kapták meg. „Leszoktak” a megyéjükéről. Vándorolni kezdtek hozzájuk az emberek, biztonságban érezték magukat Kara mellett. Tiszalápról két család költözött a városba, Pocokék egyenesen Karának udvarába.

– A cigány szerencsét hoz, elveszünk mi a fáskamrában is, csak hadd maradjunk – dűnnyögte a családfő, zs-nek ejtve minden r-betűt.

Elintézte, hogy ottmaradhassanak. Klára elveszítette a mosókonyhát és a szárítót, de Pocokné ingyenes mindenessé vált. S ez kibékítette.

A cigányokon keresztül került Kara látószögébe újra Zakariás, aki mindent elkövetett, hogy a meginduló népvándorlásnak elejét vegye. Utánament minden elköltözőnek, hol szép szóval, hol a fegyverével visszakényszerítette őket a faluba. Meggyűlöltek. Felettesei is tartottak ettől a szélszagú fekete embertől, akinek a szeme időnként vérekes a dühtől, hol ordít, hol sír: „tönkreteszitek a falut” vagy „ha siettetni akarjátok a fa növekedését, trágyázzátok, akármennyibe kerül, de ne ültetgessétek ide-oda, mert elszárad!”

Hozzám is eljött, akkor már rajtaragadt gúnyneve: a „vad” Zakariás. Nem ült le, csak támasztotta a falat, ahol a legsötétebb, s hallgatta a vitát, mely szerint a jövő a nőké.

S akkor Zakariás bólintott. Magától értetődően avatkozott a hallottakba, mint akinek erről rég kialakult véleménye van: „Hogy egy társadalom hol tart, azt

meg lehet állapítani abból, – milyen becsülésben részesíti a nőket.” – mondta, töprengve saját szavain.

Zakariás tudta, hogy hová fog vezetni a hibás agrárpolitika, az illegalitásba szorított szabad szó, de azt nem tudta, hogy mindezért rajta kezdik a számonkérést. A városban rekedt ötvenhat októberében, s mire stoppal, szekéren és gyalog hazavergődött – hozzátartozóit megölték.

Akkor jött el hozzám másodszor. Egy szürke házban éltem, egy szobában egy ágy: ennyit bírtam megfizetni. Zakariás végignyúlt ezen az ágyon, és aludt, mint aki sosem akar felébredni. Ha fölráztam, látszott, hogy nincs eszénél. Nap-hosszat néztem őt, ideje mindenkinek bőven volt ekkor.

Zakariás aludt, és én próbáltam elképzelni, milyen embernek ébred föl. Akkor született meg ennem Cisius Far alakja (*Pretoriánusok*), a „vad” Cisius, aki az öngyilkos császáralázattól eljut a császárgyilkossáig, sőt, tovább, amikor Heliogabalus személyében ő maga keres bábcászárt, hogy maga vegye kezébe a hatalmat.

Ablakom előtt dúslombú gesztenyefák himbálták éretlen, szúrós termésüket – rájuk figyeltem, míg írtam –, és pihenésül igyekeztem kitalálni: melyik burok pattan föl legközelebb. De egyetlen egyszer sem tippeltem jól. A gesztenye mindig onnan pottyant, ahol nem vártam, valóságos gesztenyeeső hullott, s barnászölden borította a járdát.

Ki lehet tölteni az életet, elég kitűzni egy célt, mely nem reális, s megpróbálni elérni. Mozgalmas program. Halálig tart. Később, mikor az élet „nagy” kiszemeltjei úgy nyüzsögtek körülöttem, mint sziget körül a hullámok, mindig erre a két egymásnak feszülő emberre gondoltam: Kara és Zakariás! Problémájuk ugyanaz, mint Széchenyié és Kossuthé: a gazdasági biztonság – forradalmi függetlenség elsőbbségének huzavonája. Nem veszik észre évszázadok óta, kis népnek nincs választásra lehetősége, azt kell tenniük, amit a percek dialektikája diktál.

Vad Zakariás, hányszor nekifutottak magányának, hányszor menekültek el mozdulatlansága elől, bemocskolva őt, saját gondolataik szennyes hordalékával, de magukhoz hasonlóvá tenni nem tudták! Fáradt lelkű Kara, aki üres képviselője maradt a törvénynek, hit nélkül. Nem tudták megmenteni a lányt, aki nem menekült sem ál-tettek, sem ál-szavak mögé, nem menthették meg, mert egymást figyelték.

Gyakran vágják a fejemhez: műveim olyanok, mint a hajdani képmutogatók kiszámított mutatványai: a kép ugyanaz, de a történet változik. A néző észre sem veszi, hogy az ötödik vásáron is ugyanazt látja, mert mindig mást hall hozzá. Ami szerintem azt bizonyítja: az emberek hallani már megtanultak – látni még nem.

Borbála felejthetetlen, mert a lényeggel foglalkozott. Nem tudom, maga – aki egyedül élő nő, mint Ő – milyen meggondolás alapján kötött ki Tiszalápon, – Bora elgondolását ismertem. Meg akarta hálálni amit kapott. Szó szerint vette, hogy ő tartozik, állandóan adni kívánt.

A képzőben akármilyen jól tanult, sosem jutott előbbre a második helynél, – tudtam, hogy első nem leszel, – jegyezte meg Laci gyanútlanul, s Bora megkérdezte, – ugyan, honnan tudad. Borbálának fogalma sem volt arról, hogy a képzőben énekelni, rajzolni, zongorázni kell. Ötször annyit tanult, mint társai, de soha meg nem dicsérték, mert semmiben ki nem tűnt, mivel jóság, akarat, lelkierő – nem tantárgyak. De talpával állt a földön, s nem szárnyakon lebegett. Önértékelését könnyedén a többség véleményéhez igazította, – amíg tehetette. Miután kikerült a kollégium védőszárnyai alól, – nem tehetette többé.

Egy kavics az úton – ott van, vagy nincs – észre sem vehető. Ha csendben tartja hátát a rajta járóknak, nem rúgják odébb – így képzelte, ilyen szerényen, de fogalma nem volt arról: mit jelent csendben maradni.

Kötelességének érezte szólni minden visszásságért. – Megfricskázta az igazgató orrát, mikor az le akarta fektetni, sőt, elnevette magát, amitől az alázathoz

szokott öreg zsarnok kisebb agyvérzést kapott. A betegágyból persze nem okulva kelt föl, hanem dühöngve. Bora kezdte észrevenni, hogy ez már nem vicc: a visszautasított férfi, mint teljhatalmú főnök, útjába áll, ahol teheti. Nem kap se túlórárt, se prémiumot, se előreléptetést, s mikor erről is kifejtette a véleményét – átirányították egy másik iskolába. Egyelőre áthelyezéssel, majd saját kérésére, végül államérdekből.

Hogy Borbálában mekkora pusztulás ment végbe – legjobban Lacival alakuló kapcsolata mutatta. A tanulás éve alatt megismerte Laci családi körülményeit. Megszánta a magánál is szegényebbeket, tizennyolc éves korában képes volt elsősorban rájuk, s nem magára gondolni.

– Ne akarjunk még egy olyan szegény családot, mint a tied, vagy az enyém volt
– próbáljunk gyűjteni!

Ebbe a kezdet-kezdetén belefulladt. Volt egy márványozott fedelű füzete. Valóságos számvitelt vezetett benne, de mindig ugyanazt kapta eredményül: a hiányt! Ha a hivatalos napidíj értéket, a harmincegy forintot vette alapul, (próbálja meg jól lehet-e lakni belőle) – akkor is kilencszázhatvan forint a havi élelem; albérleti díja háromezről fél év alatt ötszázra ugrott, (adja össze) – a fizetése ezeregyszáz forint volt! S akkor még nem vett egy darab fogkrémet, szappant, mosószert, harisnyát, ruhát, könyvet, újságot!

– Mit ér az ember, ha nő, és magányos? – szegezte nekem a kérdést.

– Menjen férjhez! – tanácsoltam, amit elégszer hallott.

– S az mivel jobb, ha két, három, öt nyomorult egymáshoz bújik? Nem érzi, hogy itt valami alapvető hiba van?! Egy ember: az egy ember! Kiveszik a vakbelét, kihúzzák a fogát, elromlik a vérnyomása, vagy eltörik a lába – mit változtat ezen a családi állapot? Aki egyedül van, annak nem kell enni, aludni, élni valahol? Akinek családja van, az nem egyedül hal meg? Ki vállalja helyettem az én halálomat? S ha nem vállalják: mi joga írják elő az életemet!

Ha vele álltam szemben, minden válaszom dogmának tűnt, s én szégyenkeztem miatta. Valahonnan mélyebbről látott mindent. Egy ember az egy ember, mondta – a humánus alapeszméje ez, minden egyéb álhumánus, pótlék és divat! Csak az nem látja, aki nem akarja, hogy a családvédelem az egyes ember rovására létezik. Csak meg kell nézni, mennyire nem elég szerződést kötni az államnak „két-gyerekért-egy-lakást”-módon: a csőd nyilvánvaló! „Kölyköző-akciónak” nevezték el a fiatalok egymás között, – „etetnek bennünket, hogy szaporodjunk, mint a fajkutya” – hallottam a szavakat, melyeket le lehet írni, de azt az ocsmány röhejt, ami kísérte: nem!

Mikor Tiszalápra ment, illetve menesztették, Bora Laci nyakába borult:

– Nem akarok szülni! Félek, hogy meggyűlölné a lányom, ha ugyanazt át kellene élnie, mint nekem!

Laci az a fajta, aki nem adja föl. Bora újra a terveiről beszélt, a cigányiskoláról, s arról, hogy ott nem lesz fölösleges, ott szükség van rá, – így indult mindig: „ott szükség lesz rám”! Sehol nem volt rá szükség, ez borzalmasabb, mint a halála. A tettest felelősségre fogják vonni, de mi lesz a gyilkosaival, a közönyösökkel, ügyeskedőkkel, rágalmazókkal, méltatlankodókkal, butákkal, kétszínűekkel – mi lesz az emberekkel, ha nincs szükségük emberekre?

*

Ajtaját nyitva hagyta – mint Borbála. A kopogásokra kiszólt: Lépj be, idegen! Legtöbbször szüléshez hívták, mindig ugyanaz a kép, – a megnyúlt arcú asszony, a lucskos cihában tompa tekintettel keresi férjét, akinek megadta, amivel tartozott, de a férfi a kocsmában ül, ocsmány és trágár megjegyzéseket hallgat, s néha énekel. Ifjabb Ramács felesége fiút szült, első gyerek, mégis könnyedén pottyant Magda kezébe, – ordított, megmutatva két apró fogát.

– Táltos! – visította Gáborné, aki mindenütt ott volt, ahonnan el nem zavarták. – Foggal született a lelkem!

Kiragadta kezéből a síkos csecsemőt, és elrohant – mit rohant! – száguldott, ahogy visszeres lábaitól telt. – Táltos! – vartyogta végig a falut, alig bírta visszaszerezni tőle a kisfiút, – a megveszekedett ujjak szorítása örökre nyomot hagyott a lágy koponyán.

A vén Ramács nem sietett megnézni az unokáját. Magda kezdte megismerni a csikós hajlíthatatlan természetét, melyre nem hat se születés, se halál, csak a nagy ellenség: a porszél. Meglepte, hogy az öregember először a menyét nézte meg, s a kimerülten alvó asszony láttán maga elé dűnnyögött: – Gyenge a szíve. Ki tudja, honnan veszik erejüket az anyák?

– Jöjjön velem, kis doktornő – nézett rá keményen Ramács – elhoztam a lovát is!

Az, hogy lóháton érkezett, lám, bennük maradt. Vajon mit szólnának, ha elmondaná: a kentaurokat előbb ismerte, mint a lovakat, akkor ügetett először, mikor bejött az állomásra.

Azt hitte, az Öreg apró, szelíd, nőnek illő lovat hozott neki, de kint karcsú és kevély állat harapta a zablát, szörén aranyos csillogás ömlött, bal mellső lábát kissé behajlította közeledtére, és feléje fordította a fejét. Magda nyeregbe ült. A ló tüstént elfogadta. Engedelmesen, de alázat nélkül hordozta hátán, s időnként összedugták orrukat Vezérrel.

Ramács nem sietett. Némán haladtak a rogyant fehér házak fölött terpeszkedő súlyos ég alatt. Az ablakokon néhol félrehúzták a portól színtelen, sűrű tüllhálót, s úgy is hagyták. A bámészkodók láttán rohamszerűen rátört a vágyakozás apja és testvérei után, – szemébe villant balatonfüredi otthona, a szomorú kert. A locsogó hullámok zaja ostromolta a fülét, – itt egyedül van.

– Vigyázzon! – lobbant föl előtte Barnabás szava – Erősebb, mint akik között él. Ramács kifelé tartott a faluból, messziről látszott az erdősáv élénk zöldje, de Ramács nem az élő víz, hanem a holt ág felé kanyarodott.

A talaj hirtelen elveszítette tömör, poros keménységét, a lovak, mintha szivacsra lépdelnének, patájuk gaccsosan megroggyant a zsombékok között.

– Maradjon mögöttem! – utasította az öregember – Ez már a lép!

*

Nem ilyennek képzelte. Semmi ingoványt jellemző sarat nem bírt felfedezni, csak a talaj süppedt be homorúan, mintha egy teknő belseje felé haladnának. Balra, messzire tőlük vágták a nádat, bólogattak a bársonyos bambuszok, – mint barna hullám hajlott-hömpölygött a teteje, – ezért nem látni hát, hol a nádas! Az aratók megálltak, ahogy őket látták, s néztek szótlanul, messzebb dolgoztak annál, hogy hangjukat hallotta volna, de minden idegszálával érezte némaságukat.

Örömtelen, komor lények – igaz mélységesen. Mióta itt van, mosolyt csak az öregasszonyok szarkalábas szemében látott tovavillanni, megfogni azt sem lehetett, – mire megérthette volna – a mosoly eltűnt.

Az út váratlanul lejteni és keményedni kezdett, újra hallani lehetett a paták csattogását. Keskeny földgáton haladtak, melynek egyik oldalán szennyesen csillogott a víz, másikon hatalmas, fekete téglakupacok száradtak a napon. Körülnézett a tőzegtelep után, de csak a száradó téglákat látta mindenütt, az emberek itt is utánuk fordultak, némelyik megbökte a kalapját, aztán tovább forgatták a lukacsos szenet.

– Hol a telep? – kérdezte Ramáctól. Az öreg a vízre mutatott:

– Itt. Most fönt van a víz – tette hozzá, s odapillantott ő is futólag a fönt levő vízre, melynek felszínét néhol beszippantotta valami. Ilyenkor bugyborékoló sóhaj hallatszott, s parányi füst lengett a tajték fölött, aztán újra elsimult minden.

Magda megfogadta magában, hogy első adandó alkalommal utána néz a tőzégmunkának. A nyöszörgő elem valósággal lenyűgözte, egyben elborzasztotta, – ha ennek mélyéből szedik ki a szenet, akár fönt van a víz, akár lent: a munkások

a fertőző vírusok tömegét szívják magukba, de ennél nagyobb veszélyt jelent az ideg-elhalás, mely vízzel dolgozó embereknél elsősorban a lágy részeket támadja meg, a szervezet vízvesztése pang, a beteg csatornatisztító hirtelen megtelik vízzel, melyről azt hiszi, – a csatornából szívta magába.

Töri a fejét – gondolta Ramács – és csak annyit beszél, amennyit kell. Néma a szája, de a szeme erős, gyógyító szem. Jó lenne, ha megmaradna itt! Jó lenne... !

Nem sok reményt tápláltak a kívülről jöttekkel szemben. Elriasztotta őket a lép, a távolság, a ló mint közlekedési eszköz. Mindez messziről érdekes csak, de hányan csinálják utána a lánynak ezt a kocogását Fannyhoz? Elődje látni sem bírta a lovakat, gyalog járt a lápon, – mire a beteghez ért, az rendszerint elindult a boldogabb mezőkre. Az orvos sopánkodott, de változatlanul nem ült lóra, attól nem gyógyul meg senki, ha ő a nyakát töri – mondta. Nem akart ittmaradni, mert ha akart volna, rájön: az ő lovaik aztán le nem dobnak senkit.

Dr. Schlesingert a betegeknel jobban érdekelte a lép, állítólag tudomása volt arról, valamit belesüllyesztettek a háború alatt, valami fontosat, mert vasutat is építettek hozzá. Kész örület, amit a bejelentésével csinált. Nap-nap után mértek, kutattak, fúrtak itt, persze nem találtak semmit, csak a régi vasút nyomát, az tényleg volt, valami különleges gyógyszer gyártásához szállították innen a tőzeget Németországba, mert különösen jól adszorbeál, így mondta Stavaróczy.

– Mit jelent: adszorbeál? – nézett hátra az orvosnőre.

– Megköt, leköti a salakot, vagy folyadékot valamilyen folyamatban – válaszolta Magda mosolyogva. Azt hitte, az Öreg a televízióban hallotta a szót, – nem tudhatta, hogy a vén hajtó majdnem harminc éve őrzi magában anélkül, hogy ismerné az értelmét.

Nem hoztak ide soha semmit, innen csak vittek mindig, gyékényt, tőzeget, fajlovat, lápi vesszőből font kosarat, – ti szegények, – ezt mondta Zákány Boriska a falu bolondjának: – ti szegények, így már senki sem él, így nem

szabad élni, legalább rádiót hallgassatok, és állandóan bömböltette azt a kis vacakot, nem volt nyugta tőle az embernek. Jót akart, de nem tudta hogyan kell, feljelentette Zakariást, mert az ott csal a pénzzel, ahol lehet, de a falunak gyűjti könyvtárra.

Öntudat. A szót Bora verte a falu fejébe. Már akiébe tudta. Ramács a hitetlenek közé tartozott. Az ember sokfajta, és sokféleképpen kettéosztották már, hívőkre és hitetlenekre is. Tanulmányozta az ilyen embereket, s elutasította azt, akinek hite mögött nem áll hitel – a valóság hitele.

Elutasította Borát is, – Magdát viszont elfogadta. Mert nem meggyőzni, hanem dolgozni jött ide, valószínűleg a lakás vonzotta, ez is jó, mert ebből látni – tudja már: nem a munkahely ad rangot az embernek, hanem az ember a munkahelynek, a munkának, amelyből él. Hej, ha ez a lány meglátná a szarvasokat! Sohasem menne el, nem tudná kiutálni innen sem Goma Piros hallgatása, sem Gáborné mérgezett nyelve.

Kívánta, szívből kívánta most a hajnalfényű csordát, patájuk ezüst csillogását, Tisza-mártózásukat, de csak a barakkok bukkantak föl hirtelen, pléhfedelük izzott a napon. A cigányok a tetők kurta árnyékába húzódva álltak. Nem akarták látni az izgalomtól és kimerültségtől habzó Balczót, akinek patyolatfehér inge most gyűrött és koszos lett, ahogy egyiktől a másikhoz tipegett nehézkesen hurcolva túlméretezett gyomrát. Tipikus keleti has volt ez Balczó Györgyön, Buddha tunya gömbölyödése modern nadrágszíj fölött.

Magda egy percre meghökkent a szemébe csapó színorgiától, – minden bódét más színűre mázoltak, az asszonyok szoknyáján harsogó virágok táncoltak, – mennyire különböztek a fehér falu feketeruhás népétől!

Kérdezni akarta, melyikükhöz hozta vezetője, mikor az egyetlen fa alatt meglátta Kara Endrét. Félig ültetve, félig támasztva a mocsári tölgy tövébe fektették. Magda sok elesettséget látott életében, de ami ebből az elernyedtestből áradt –

összehúzta a gyomrát. A seb! – gondolta – ha szepszist kapott, nincs mit tennem!

Fanny egy csorbaszélű pettyes bögréből időnként vizet fröcskölt a mozdulatlan arcra: rögtön abbahagyta, ahogy meglátta az orvosnőt.

– Mi történt? – fordult Ramács az öregasszonyhoz, mikor látta, Magda egyetlen mozdulattal felhasítja Karán az inget, s a szívre tapasztja fülét. Fanny azonban átnézett rajta, a bögréje tatalmát lötytyintette ki sietve, mintha eddigi működése nagy fáradságába került volna.

Balczó hatalmas kockás zsebkendőjével hadonászva indult feléjük, s piciket lépett, miként a tetszeni vágyó hímmadarak.

– Vége... – mondta – vége van!

– Él... – pillantott föl Magda, s nem törődött velük tovább.

Megkezdte küzdelmét az elszabadult pulzussal, a rég nem százhuszat verő szívvel. Tudta, hogy Kara szervezetében semmilyen beavatkozás meg nem állíthatja a fertőzést. Az injekciókra rángás futott végig a testen, Magda feszülten figyelte a szemhéjat – hány szempárra hajolt már konokul, lesve az élet szikráira – tovább! tovább! – hallotta apja, az öreg Hamsun hangját messziről ... Előkészítette az utolsó penicillint, ami nála volt, de Kara Endre arcán előmlött valami megnevezhetetlen, amit csak a halál ad az embernek, és abban a pillanatban mindannyian visszafojtották a lélegzetüket. Búbosvöcsök szállt föl a nádasból, s elhúzott fölöttük, utána néztek hosszan, hálásan, amiért fölemelhették a földről a tekintetüket.

– Van szerencsés halál – dörmögte Fanny – van szerencsét hozó halál!

– Maguk miatt pusztult el – vágta oda Balczó – ki hallott ilyet: megtagadni a munkát, csak úgy semmiért!

– Kara azért keresett – fordult Magdához –, mert bizonyítékot talált annak a szerencsétlen Zákány lánynak az ügyében. Már akkor rosszul érezhette magát,

mert fehér volt, mint a papír, de még annál is sápadtabb lett, mikor kiderült, hogy Fanny fia – a vajda úr – megszökött a bizonyíték elől.

– Egy szó sem igaz abból, amit mond – dünnyögte Fanny – egy szó sem! Dolgozunk mi, már mért ne dolgoznánk?

– A fia meg átlépte az országhatárt! – Balczó ennyit bírt kipréselni magából – Sosem fogják elfogni ...

Fanny meggörbesztette a hátát, s alázattal kántálta:

... Dolgozunk – dolgozunk ...

Megrendítette őket a *nagy ember* pusztulása, az elmaradt felelősségre vonás – tűnődött Magda.

Megnézte Fannyt még egyszer. Az öregasszony vékony nyakán rezgett a kicsi fej, mintha léghuzat rázná. Cingár lábait nem takarja eléggé a rövid szoknya, járás közben előre-hátra ing-bing, nem jobbra-balra, mint mások. Lottyadt fülében zöld már a súlyos rézkarika, keze pettyes, mint a bögre, amit üresen szorongat. Csak a szeme friss és időtlen, nem lehet olvasni benne, tisztán csillog: – tisztán és feketén.

Ramács előkészíti Vezért az útra, a ló hőköl és fúj, minden idegszálával tiltakozik a halott teher ellen ...

Így végezted, Kara Endre ... Nem gondoltam volna ... Ezt az utat sohasem gondoltam végig, pedig olyan nyilvánvaló, hogy kinek-kinek eljön az órája ...

Az öreg hajtó el-elhessentette a szitakötőket, a libbenő szárnyak merészen súrolták az arcát, mindjárt lebukik a nap, azért ilyen bolondok.

Balczó kötelességének érezte elterelni a doktornő figyelmét, úgy gondolta, ehhez megfelelő téma a primitív népek halottkultusza, akik ha valami nagyot akarnak elérni: életet áldoznak.

– Ha megfigyelte, Fanny kiöntötte a vizet, s egy szót se szólt, míg be nem állt a vég. Ősi szertartást láttunk, higgye el, – s ezeknek akart Zákány Boriska könyvet adni a kezébe, miért nem rögtön lexikont, vagy logarlécet, édes istenem?!

Magda a dalra figyelt, melyet Fanny rekedt hangja vezetett:

A Tisza a tarka halak folyója

Benne úszik Attila koporsója

A cigánykórus gyorsan, pattogva vágta rá:

Engemet is visz az ár

Pedig nem vagyok király

Az ének hatására újraéledt a pillanat, mikor a beteg szívére tapasztotta fülét. Az ing és derékszíj találkozásánál szokatlanul kemény tárgyat érzett, akár parányi doboz is lehet. Óvatosan a holttest mellé ugratott. Keze rögtön megtalálta a bőrtokot, s táskájába tette. Kissé megrázkódott, mert a láb tompán buggyant, mintha most ért volna véget igazán egy élet.

*

Az ablakpárkányra telepedett, s ölébe tette a bőrtokot. Emlékei könnyed, finom árnyalakjait kereste a mélykéken villózó éjszakában, de helyettük Kara magányos, szikár alakja siklott csillagról csillagra, – viszi az ég tengerárja – már nem nehézkes, emberközpontú lény, csak emlék.

– Jóestét! – állt meg mellette Zakariás.

Mióta felápolta az agyvérzésből, gyakran beszélgettek. Kezet nyújtott a férfinak. Látszott, hogy tudja a történeteket.

– Megszökött! – mordult Zakariás – Ki hozza vissza Bora gyilkosát?

– A fia ... – válaszolta Magda csendesen.

– Ezt tudjuk mondani: mindig az utánunk következők! De akinek a fiát megölték, az kénytelen végigcsinálni. És akkor más jelentést kap: „Végigcsinálni” – Bálványszó!

Köszönés nélkül ment tovább, súlyosan húzva féloldalát. Magda utána nézett, amíg láthatta. Barnabással folytatott beszélgetése óta Zakariás lett számára a testet öltött hiányérzet, akinek a megszokott teher éppoly észrevétlen, mint eldobhatatlan.

Kinyitotta a bőrrejteket. Öt levelet talált, melyből négyet Boriska írt Siskovics Lacinak, egyet pedig az utóbbi Karának. Sokáig tartotta kezében olvasás nélkül, végül a kísérőlevelet vette előre.

Meglepően hideghangú, precíz beszámolót tartalmazott arról, mely alkalomból, milyen sorrendben kapta Borától a tiszalápi, dátumozatlan leveleket, amit Kara kérésére rendelkezésére bocsát. Az utolsó bekezdés azonban átforrósodott, szenvedélyes szavait mintha nem ugyanaz az ember róta volna papírra.

„... Nézze el nekem, hogy nem kívánom tudni nyomozása eredményét. A levelek elolvasása után Ön pontosan annyit fog ismerni Bora életéből, amennyit egyébként is tudhatott volna, ha egyáltalán odafigyel rá. Ha valaki odafigyel rá! De mi azt hisszük: nem kell küzdenünk az értékes emberekért. Azt hisszük: a permanencia addig nyújtható, míg szükségét érezzük. De az embernek nemcsak élete véges, hanem ereje is. Bora vallotta, hogy a szabadság a személyiség kiteljesedése egy tettekbe is átvihető belső értékrend kialakításán keresztül. Ám a napcsoda nem a Nappal született, hanem az emberrel. S bár minden emberre egyformán süt, nem mindnek világít. Az én Borám ismerte a gondolat világosságának „napcsodáját”, s higgye el: minden a látáson múlik! Az is, ki köszöni meg, ha nagyszerű emberrel találkozott, ki teszi hallatlanná, s ki akarja elpusztítani.”

Magda töprengve kutatott a múltban, míg nem csalhatatlanul előbukkant a limai indián-utód mozdulatlan arca, amint az Andok között el-eltűnő napkorongra mutatva használta ezt a szót: *napcsoda*. Nem magyarázta, csak földig hajolt. Lelke legmélyéig hatolt, hogy ugyanez a meghajlás lengett keresztül szobáján a sorok olvasásakor.

I. levél

Megharagudtál, amiért inkább a cölöpházat választottam a lápon, mint álmaid „napfényes házikóját”?! Nem nagy téma, de a félig kimondott igazság pusztítóbb a hazugságnál. A teljes igazság az, hogy számunkra nincs napfényes házikó. És az előregyártott elemekből készített összkomfortra is rámegy az életünk. Mire végeztünk, marad utánunk előregyártott elemekből egy összkomfort. S akkor még csak magunknak éltünk, mert ennek megszerzése mellett senkiért nem tehetsz semmit, csak magadért. Mivel mindenki így él, gondolatban most újra ellenem fordulsz, ahogy én ellened. Sokáig tartott, míg rájöttem, hogy azért fordulunk mindig egymás ellen, mert különböző színű a lelkünk. Ne hidd, hogy bőröm sötétjének felejtethetlenségét új formában vetítem ki, – egyszerűen látom, vannak emberek, akik legyőzni igyekeznek a szükségszerűséget, s vannak emberek, akik szükségszerűnek tartják, hogy a szükségszerűség legyőzze őket. Az utóbbiakat nevezem fehérlelkűeknek, patyolattisztáknak. Semmiről sem ők tehetnek, hanem a körülmények, korok, társadalmi és biológiai adottságok. Mi sem természetesebb, mint a XX. században Európa közepén született nőnek vagy szülnie és házasságba-zártnak lennie kell ahhoz, hogy saját otthonában térhessen nyugovóra, vagy valuta-kurvának. Horváth Péter elvitt a húgához Pécsre. Alíz napfényes villában lakik, melynek kertjében árnyas fák és igazi szobrok vannak. Szekrényében magyar pénz tömegével ... Neki nem kell, aranyban és valutában utazik. És tudod, engem

megfogott, hogy Alíz nyugodt. Nyugodtabb, mint mi ketten valaha voltunk vagy leszünk ...

II. levél

Nem titkoltam el „jövendő fiadat” – a gyerek nem a tied, hanem Fanny fiáé. Igen, igaz, hogy én, aki mindenkinél jobban féltem attól: – sorsomat minden megalázottságával együtt újra kell élnie gyerekemnek –, a tiszalápi cigányvajdától maradtam terhes! Nevezheted süllyedésnek, ha akarod, – bár ahogy ismerlek „lázadásnak” fogod nevezni – holott csupán visszatérés azokhoz, akik nem vetnek meg semmiféle tekintély nevében, akik nem akarják mássá változtatni személyemet, akik elfogadják törvénynek az ember jogát önmagára olyannak, amilyennek született!

Köszönöm, hogy vállalnád a gyereket, bár nem a tied. Később, ha elé állnál: átugorna, ha mellé lépnél: ellökne, ha mögötte járnál: messze elhagyna. Nem vetted észre, hogy én is csak azóta érdekellek téged, amióta saját utamon indultam el? A te hódolatod a „mélységnek” olyan súlyosan ütközne a közvéleménybe, hogy tönkremennél bele. És tudod – Augias istállóját Herkules takarítsa! Te nem vagy Herkules.

III. levél

Figyeld meg mi történt: mivel mindennek olyan ára van, mely egy életbe kerül, én nem kívántam semmit, csak magát az életet. Ám az életnek csak az hordozója, ki sosem adja föl önmagát, lépten-nyomon mégis az ellenkezőjét bizonyították nekem. Mindenki számít, akit egyenlő nevezőre lehet hozni egy pozícióval, autóval, lakással. De mindaz nélkületek küzd, aki e látványos célokat sziklaként fogja fel, s elkerüli, nehogy hajótörést szenvedjen. Hol van a törvény, mely az embert védi a sok állampolgártól? Miért nem tudok válaszolni, ha így szólnak hozzám – „Kedvesem, az

*érvényesüléshez három dolog kell, némi tehetség, sok nagyképűség és egy nagy mancs a háttérben ...” Magát az igazságot hallom. A kavicsok utat-
álló sziklákká nőttek. Ha egyet megkerülsz, nem a végtelen vár rád, hanem
a másik szikla.*

IV. levél

*Napok óta készülök megírni neked egy levelet, de furcsa dolgok kötnek le.
Nem mondtam még neked soha, hogy Ő nemcsak vajda, hanem minden
törzs ura, cigánykirály. Mióta beidézték a háború idején lábba süllyesztett
értékek ügyében, áramolnak ide a törzsek az ország minden tájáról. Tudod,
engem azóta mindenből kizárnak, ahogy te beszéltél Vele, – ők nem akarják
ezt a gyereket! A cigány konzervatív, és nem kíván fehérekkel keveredni.
Fogalmuk sincs róla, hogy tudom olvasni a vándorjeleket. Ma döglött meg
a barna sas, csőrében húsmaradék lógott, karmai közt kődarabokat
szorított. A halott sas káló-jel. Ha a vajda sátra előtt látom, VALAKI aznap
meghal. Búcsúzom tehát.*

*Szeretnék tőled bocsánatot kérni, amiért nem voltam képes az lenni, aminek
látni szerettél volna. Hidd el, minden úton elindultam, azon is, amin nem
kellett volna, s végleg búcsúzom: ISTEN VELED.*

Virradt, mire az olvasást befejezte. Elővette a félretett levélpapírt, s írni kezdett Pistának.

*... Te az életemmel vagy adós, tíz év szerelemmel tartozol nekem. Ez a te
igazságod: aki szeret, annak adósa vagy, akivel véletlenül vagy együtt,
annak mindenestől adod magad. Elfogadom igazságodat, mert nem szeret-
tem magamat sosem, örömtelen, komor lény vagyok, s aki másért nyújtja ki
kezét, legyen biztos magában! Olyan sokáig figyeltem rád, hogy nem
tudtam – sokan vagyunk örömtelen és komor lények, ÚTKERESŐK. Amióta
itt vagyok, és biztos öbölként fog körül a csend, – nem magamat akarom*

magyarázni, hanem másokat megérteni. Itt saját csomózású hálóval halásznak a halászok, túl vannak a cirkuszi játékokon. Itt mindig hallóközelben van a halál, nemrég megöltek egy „közismert ringyót” – ahogy te mondanád – de itt ígéretnek tartották, és tudták róla, hogy nem maradt más útja, csak amin járt. Én itt maradok, és elengedlek téged, éld saját életedet, mely nem az enyém többé ...

Nem zárta le a borítékot még, furcsa várakozással telt meg, s ablakhoz lépett. A lópól felől puha paták közelítettek az ébredő falu felé ...

Magda meglátta a hajnalderengésű szarvasokat.

««« »»»»

3. AZ IGAZSÁG VALÓSZÍNŰSÍTÉSE

...

Tisztelt Kara Géza!

Mellékelten küldöm azt a pszichológiai rekonstrukciót, amit elődjéről – Dr. Tenegál Petra büntetőjogásról kért.

Ismét felhívom a figyelmét arra, amit szóban is elmondtam: az ily módon felépített psziché csak tényvázlata a valódinak. A hibahatárt igyekeztem leszorítani azzal, hogy a motivációkat az évek előrehaladásának lineáris vonalán helyeztem el, így a motivációk száma azonos Dr. Tenegál Petra éveinek számával. Extrovertáció-effektusként jónak láttam egyes szám első személyt használni.

Az általam ismert anyag ennyit tesz lehetővé.

Mivel szempontjai számomra ismeretlenek, többet nem tehettem.

Üdvözlettel

Dr. Hamsun Anna

EGY

A Zodiakusz a Vízöntő jegyében állt, mikor a faták búcsúztatni kezdtek. Beethoven A-dúr szonátáját játszották, mindnyájan borzongtunk kissé. Én még külön is borzongtam az örömtől, hogy belépek abba a világba, amelyből ő jött. Fée – az én saját tündérem – kivált a faták közül, s karonfogott

– Gyere, elkísérlek! Sietnünk kellene, hamarosan jönnek a Halak. Az pedig Bach, s te nem szereted az Esz-dúr szvitet.

Fée ravaszságától megrendülten fejest ugrottam a világba, s öklömmel törtem át a burkot, melyet jóságosan körémkanyarított az anyag.

– Netene! Hová sietsz, te lány? Tetszik itt, mi? No, fiatalasszony, megjött a vadóc! Hogy hívjuk a kis szelest, aki máris fejjel ment az ágynak?

Anyám nem tudott válaszolni. Körötte minden vérben úszott, mint egy mészárszékben. Némább volt a halak csöndjénél, fehérebb a kozmosz vízénél, távolibb a testetlen fatáknál. Szerettem volna szólni hozzá, de torkomból szférák zenéje helyett idétlen ordítás tört föl, ami ráadásul fájt is. Hja! – Megkezdődött a nehézkedés! Az anyagi világ törvényekbe zárt, kín lett eddigi elemem, a levegő. A víznek viszont roppant megörültem.

– Petra – mondta egy kedves fekete férfi – kislányom!

Ezt később gyakran mondogatta, de engem a fehér asszony izgatott, aki rám se nézett. Igyekeztem megsimogatni, mikor a mellére tettem, de fájtam neki, terhére voltam, semmi kétség. A fekete férfi viszont nem szűnt meg becézni, nevetni.

– Petra – kicsi lány – hát szervusz!

KETTŐ

A fekete férfi gyakran olvasott újságot, s megbeszélte egy fehér férfivel, aki unokájának szólított. Ők ketten állandóan beszéltek hozzám, közölték velem a

napihíreket, így teljesen tájékozott voltam. Lassan csak rájuk figyeltem, mert anyám nem szólt hozzám, nagyanyám és nagynéném pedig idegen nyelven beszéltek. Így: „glü-glü-glü”, meg „kuc-kuc”. Ezen nevetni kellett. De mikor apám közölte, hogy megkezdődött a háború, olyat rúgtam Flokiba, mint egy megharagított dev. A kutya ettől kezdve épp úgy félt tőlem, mint anyám, s messze elkerült. Apa és nagyapa hangosan nevettek.

– Ez igen, ez vélemény! Ez a világ is jól kezdődik, igaz?!

HÁROM

Először apa nevét mondtam ki, aztán a könyvét, melyet kezembe nyomva állította: – Ez könyv. Könyv. Érted? Ez könyv.

Hogyne értettem volna, mikor annyiszor elmondta! Békésen ismételtem, amit kívánt. Éreztem, csak az ő segítségével értem meg új életemet. Anyám a másik világ volt, alaktalan és gomolygó. Hamar rájöttem, szívesebben tesz másokat szerencsétlenné, mint magát boldoggá. Szívesen belesüllyedt a semmibe, melyből engem előráncigált, mintha egyenesen azért hozott volna létre, hogy őt békén hagyják. Falaztam neki, mert sajnáltam. Mikor apa katona lett, már útban volt öcsém. Vele helyreállt az egyensúly, bezárultunk.

– Az élet rövid – mondta anyám – ha mindvégig nehéz, sem kibírhatatlan.

NÉGY

Öcsém materializálódása nagy megnyugvásomra szolgált. Az egyenlet jobb oldalára kerültek anyámmal, míg én apával balra. Apa a fronton volt, levelező-lapon elküldte rajzait, milyennek képzel bennünket. Ez feldúlt. Azonnal tudatni akartam vele, hogy én is látom őt. Krixkraxaimat azonban nem értette senki. Nem küldték el apának. Csak a katonák, akik átvonultak a falun, azok nézték értő szemmel.

Tökéletesen eligazodtam a háború Bábelében. Rájöttem, hogy ha lóra ülök, izzadt szagú katonaölbe, nyűtt nyeregbe kapaszkodva, akkor cukor helyett lisztet meg hús adnak. Ha a puskáikat is megnéztem, s fintorogtam a lőporszagra, akkor méz és zsír telepedett a küszöbünkre. De nem váltam hivatásos dervissé. Játékból koldultam, mert nem tudtam, hogy szükségünk van rá.

ÖT

Apa megszökött a nagy húsdarálóból, beszüntette csavargásaimat és kéregetéseimet.

– Jegyezd meg, Petra, annyit érsz, amennyit adni tudsz!

Anya épp öcsém lázát mérte, de erre megszólalt.

– S annyira értékelnek, amennyit el bírsz venni!

Ennél világosabban később sem láttam a köztük feszülő ellentmondást. Sosem mondtak ellen egymásnak, csak mindketten mást mondtak nekem. S én is nekik.

HAT

Érzéstelenítés nélkül szedték ki a mandulámat, miközben láncos bombák hulltak a városra. Ketten feküdtünk egy-egy ágyban, lábtól fejig, s fordítva. Az én társam meghalt. Hamarabb tudtam az ápolóknál, láttam a lábáról. Vízet kértem, de nem volt víz.

HÉT

Lubickoltam a felém áramló érzésekben, de a viszonzást mindig megtiltotta valaki. Apám a papot, anyám a fiúkat, nagyanyám a cigányokat, nagyapám a postamestert tiltotta. Az utóbbi látszott a legképtelenebbnek, s ez volt a leg-

logikusabb. A postamesternek könyvtára és zongorája volt, nagyapám attól a két méregtől féltett, melynek neve: zene és irodalom.

NYOLC

Andersen meséinél is jobban szerettem a népmeséket, tündéreknél jobban a sárkányokat. Álmaimban felbukkant egy aranyfarkú, ezüstszárnyú, vasfejű szörnyeteg, hangja csodálatos, ereje rettenetes, s minden éjszaka ugyanazt súgja a fülemben:

– Már anyád méhében láttam, hogy bajom lesz veled.

Hőshöz méltatlanul menekültem előle, csupa kopár vörös szirt között, nyomomban képzeletem sárkányával. A legmagasabb hegynek rohanva felértem a csúcsra, ahol kiderült, hogy a másik oldalon nincs út. Nincs semmi.

KILENC

Cigánygyerekekkel ültem egy padban, s nagyon jól éreztük magunkat. Ők olyan tisztelettel vették körül naivságomat, ahogy az indiánok tisztelik az elmebetegeket. S én úgy irigyeltem rongyos szabadságukat, mint a mindenkor-polgár Tom Sawyer a hordóban lakó s pipázó Huckleberry Finnt. Janó volt az összekötőnk, a falu bolondja. Míg halat meg krumplit sütött nekünk, ősi igéket mormolt, sosem felejthető átkokat.

„Egyetek gyerekek, nőjön a begyetek. Éltetek örömben töltitek. Ki az életet szereti, élete gyertyáját két végén égeti.”

Alaposan elraktak a bolonddal kötött barátságomért, Janót ekkor kezdték Lepe-dőnek hívni, mivel rongyokkal kereskedett, s nekem fájt, hogy elvették tőle a nevét, noha eddig is csak egy kurta vakkantással szólították. Mégis: az emberhez az én szememben legszorosabban a neve tartozik. Erről Zákány Borbálával, egy szerencsétlen cigánylánnyal beszéltem sokat. Irigyelte a nevemet, azt mondta:

sziklát jelent, s erőt ad. Az ő anyját csak a temető árkába kaparták, de mi Borával megismertük a belőle nőtt bogáncsokat. Cigány-barátnőmért persze szorultam, amit el is mondtam neki őszintén.

– Csak anyám volt cigány – mondta – az én apám ...

Ő nem fejezte be, de másoktól hallottam, hogy apja Goma Gyula volt. Annak a fia viszont nem az övé, hanem Ramácsé. Sok ilyen pletyka keringett, de való is lehetett.

TÍZ

Faluból városba költöztünk, de csak mi, négyen. Nagyszüleim továbbra is ott laktak a tiszaparton, s hirtelen megöregedtek magányukban. Ha eddig anyám és apám között osztódtam, ez tovább polarizálódott szüleim és nagyszüleim közti állapottá.

Majd felfedeztem az öcsémet, a játszópajtást, aki ugyanazok között nőtt fel, mint én.

Aztán tanáraink támadtak.

Aztán olyanok, akikkel beszélhettem, s olyanok, akikkel nem beszélhettem. Csak az utóbbiak érdekeltek.

TIZENEGY

Az utóbbiak konfekciót viseltek, s nem volt varrónőjük. Egyéb apró jelük a hagymaszag, a papirosból való étkezés, és a gyűlölet. Ez igen, ez valami volt, valami, ami érdekelt.

TIZENKETTŐ

Legvégül pedig a világ férfiakra és nőkre oszlott.

TIZENHÁROM

Minél erősebben akar valaki valamit, annál determináltabb. Minél erősebben vágyakoztam a szépség után, annál kevésbé találtam rá. Elgázoltak, vízbefúltak, kapzsik, kéjelgők, karrieristák, éhezők, bőfögők, nyafogók, perverzek, dühöngők világát látni szoktatott apa.

Megértettem, hogy az emberek nem tulajdonsággal, hanem bélyeggel rendelkeznek, mely megjelöli őket, mint hullát a foltja. Értettem a rend polarizációját, s büszke voltam rá, hogy nem a káosz, hanem a kozmosz szülötte vagyok.

TIZENNÉGY

Fée? Nincs. Vízöntő tenger? Nincs. A kozmosz zeneszavú tündérei? Mese. Harmónia? Ugyan. Szépség? Sose láttam. Könyvek? Szörnyetegem aranyfarka.

TIZENÖT

Akit nem tanítanak meg élni, abban gyökeret ver a szorongás. Megismertettek a követelményekkel, összegezték a lehetőségeimet, kijelölték a célokat, felmérték a hasznomat, és nagy jövőt jósoltak nekem.

TIZENHAT

Nagyapó meghízott. Táskás szeme, idomtalan teste, földtől piszkos ujjai a családi összejövedelek céltáblája lett. Nagybátyáim és néném úgy húzódtak el tőle, mintha jómaguk sohasem emészteneének, izzadnának, vagy járnának illemhelyre. Védtem a nagyapámat. Azt akartam, ne vegye észre, hogy eltüzelik legkényelmesebb cipőit, elajándékozzák nyútt nadrágjait, kalapjait. Tetőtől talpig újba öltöztették, mint egy nevetlen gyereket: segítettem összekoszolni. Ha valamit elejtett, gyorsan földhözvágтам egy értékesebbet. Szopogattam a

ragacsos cukorkáit, pedig nem szerettem a cukorkát. Horgásztam a kedvéért, virágokat gyomláltam a kedvéért, jól tanultam a kedvéért.

– Mi ketten – morogta – lengyelek vagyunk, Petra. Nagyanyád persze német, de azt kinöved. Másik nagyanyád – emlékszel-e rá? – fekete volt, mint apád. No, ő ruszin volt, s a férje székely. Jó kis keverék vagy, de leginkább lengyel! Képességeidben esetleg csalódhatsz, erőidben soha ...

TIZENHÉT

Véletlenül találkoztam apával, meg Gizikével. Egymás kezét fogták, s úgy néztek egymásra, mint néhány holdkóros barátnőm és fiúja. Hát, ez nem illett bele semelyik agyrekeszembe. Kitértém. Két háznyit sem mentem, mikor apa utánam szólt. Ordított róla a büntudat, na meg a düh, hogy rajtakapták. De hát minek ilyen ügyetlen? Jó, hogy nem a házunk előtt sétáltak!

– Ha elválok anyádtól, velem jössz?

– Sajnálom, apa, nem.

– Megvárod, míg olyan leszel, mint anyád? Se hús, se hal!

– Segítek neked elválni. Vagy anyut olyanná nevelni, amilyennek vágytad. Te nem értesz hozzá.

– Bizonyisten megpofozlak!

– Gizi miatt? Ugyan, apa! Legalább olyan nőt kerítettél volna, aki nem csak hús! Túlsok férfival folytathatsz róla intim eszmecserét. De nem hiszem, hogy rajtad kívül valamelyik is el akarná venni!

Csak jött szótlánul. Ismertem az érzéseit, gondolatait, mintha enyéme lettek volna. De ő nem ismerte az enyémet.

TIZENNYOLC

Nagyanyám magyarul alig tudott. Nagyapa átlagon felüli kultúrával rendelkezik. Valami fürdőhelyen ismerkedtek meg, s egy hónapon belül összeházasodtak. Nagymama nevelte az öt gyereket, nagyapa megkereste azt, amiből éltek. Helyes ez így? Azt hiszem, eszükbe sem jutott, hogy lehetne másképp. De öregségükre rögeszméik támadtak. Nagyapa Freudot tanulmányozta, s az átörökléstant. Nagymama kártyázott – pénzbe. Zsugori lett, mint egy Harpagon, senkinek sem adott kis vagyonából, letagadta, hogy egyáltalán létezik. De amikor beteg lettem, ezen küldött a tengerpartra gyógyulni. Mire visszajöttem, meghalt. Nem szeretett jobban, mint a többi unokáját, de én voltam egyetlen lányunokája, aki szakmát akart, s tanult. Ő, aki nem látta a tengert, többet tudott a végtelenről, mint néhány koszorúsnak kiáltott titán.

Anyámat úgy szerettem, mint egy távoli, érthetetlen bálványt. Külön képességet fejlesztett az elzárkózásra, süket maradt minden közönségesre, miközben állandóan harcban állt cipésszel, boltossal, varrni- és mosnivalóval. Amit apa keresett, alig volt elég sóra, paprikára, de ő a madártej is megoldotta. Hogyan? Rejtély, amin nem gondolkodik senki. De bennem örökre összekapcsolódott alakja a pompeji katonáéval, akit a Vezúv kitörésekor elfelejtettek leváltani, s kezét kardján nyugtatva állt, míg elöntötte a láva. Se hal, se hús? Lehet. De jellem, s ez nememben ritka.

Érettségi után simán felvettek az egyetemre. A döntés, hogy mit kezdjek magammal, eltolódott.

TIZENKILENC

Aggodalommal tölt el, hogy a társadalom is szokott söpörni. A nagytakarítások utáni tisztaság egyben üresség is, melyben semmit sem lehet megtalálni. Semmi

lényegeset. Ezzel szemben megmarad minden avult számla, lyukas fazék és törött szék.

HÚSZ

Ahol megáll a józan ész, ott kezdődik a rendkívüli. De hol áll meg a józan ész, mely sosem volt egyéb a mindennapok eseményeinek általánosításánál?! Szelindek analógiáinak hallatára az én hűvös agyam is forni kezdett, de jó ideig nem szóltam, csak hallgattam vitáit, pontosabban vagdalkozásait a többiekkel.

– Nem kell félni a jövőtől? Einstein mit üzent az 5000 év múlva élő embereknek? Nem hallottatok róla?

Elővette az 1939-es világkiállítás dekrétumát, melyet New-York közepén tizenöt méter mélyen, különleges anyagú tartályban, különleges papírra, időtálló tintával írtan helyeztek el a 6939-es évben élők számára. Einstein írta:

„Korunk gazdag teremtő gondolatokban és felfedezésekben, amelyek számkra az életet könnyebbé tehetnék. Az elektromos energia segítségével áthidaljuk az óceánokat. Az elektromosságot szolgálatunkba állítottuk, hogy megszabadítsuk az emberiséget a nehéz fizikai munkától. Tudunk repülni és elektromos hullámok segítségével híreket küldhetünk a földgolyón bárhová.

Mindemellett azonban a javak termelése és elosztása teljesen szervezetlen, és az embereknek félelemben kell élniük. Félnék attól, hogy a gazdasági életből kikapcsolódnak, és mindenüket elveszítik. Ezenkívül időközönként a különböző országokban élő emberek megölik egymást, ezért mindenkinek, aki a jövőre gondol, állandó félelemben kell élnie ...”

Einstein szavai a bőröm alá hatoltak, személy szerint érintettek.

HUSZONEGY

Mindenkinek, aki a jövőre gondol, állandó félelemben kell élnie. A javak termelése és elosztása teljesen szervezetlen. Az emberek attól félnek, hogy mindenüket elveszítik. Kikapcsolódva a gazdasági életből!

Ha nem abban az évben születtem volna, melyben Einstein leírta ezeket a sorokat, nem lehetett volna kivenni a fejemből, hogy személy szerint rólam beszél. Önmagunknak nagyon fontosak vagyunk, beletelik egy kis idő, míg elfogadjuk, hogy mások tisztábban látnak, bátrabban élnek, és sosem azokhoz hasonlítunk, akikhez szeretnénk.

Társaimmal ellentétben jól ismertem Einsteint. Apa 1955-ben is képes volt odafigyelni halálára. Az ő külön gyászbeszédéként elmagyarázta nemcsak a relativitáselméletet, hanem a fény- és hangtörvények alapjait, a tudós állásfoglalását az atombomba feltalálóival szemben. De társadalmi nézeteiről Szelindektől hallottam először. Jobban szerettem volna, ha Einsteinnek nincsenek társadalmi nézetei. Könnyebb megérteni a fény tragédiáját, mint az emberét. Ahányszor igazságtalansággal találkozom, elfog az irtózat. De meddig lehet ezt elviselni?

HUSZONKETTŐ

Teherbírásom körül valami baj van. Beszélni senkivel sem tudok róla, mert első kérdésük: voltam-e szerelmes? Ez a reakció egy teljesen megszokott viszonylagosság. Velem kapcsolatban értelmetlen.

HUSZONHÁROM

Mégsem hagyhattam ki azt az egyszázalékos valószínűséget sem, hogy valóban szükségem van a szerelemre. Természetesen nem abban a misztifikált értelemben, mely szerint a szerelem világerő, tartalom és végcél, egyedi és megismé-

telhetetlen, hanem a schopenhaueri realitásban, melynek alapja a nemiség, s célja a fajfenntartás. A plátói kapcsolatokat nem sokra becsültem, bár nem-egyszer meglegyintett ez a kristálytisztá repülés, melyben könnyen felismertem a fantázia-szörnyem ezüst szárnyait. De értelmet kerestem az értelmetlen erőben, s nem találtam mást, mint Schopenhauer. Ha nőnek születtem, hát legyek nő. Nézzük meg közelebbről a férfit. De melyiket? Majdnem kétségbe-estem, mikor önmagamba nézve rájöttem, hogy általában roppantul érdekel minden férfi, de egy?! Érzékeim hallgattak.

Orvoshoz mentem, aki úgy megijesztett, hogy majdnem négykézláb jöttem ki a rendelőből, huh! Kiderült, hogy normális nő kötelessége a gyermek, célja a férfi, s az élet értelme a család. Rajtam ne múljék!

Szétnéztem születendő gyermekeim apja után, azaz „kiugrottam a bokorból”.

Szelindek csak erre várt.

Kellemes órákat töltöttünk együtt. Ahhoz képest, hogy inkább egymás fejébe, mint szívébe szerettünk bele, szerencsénk volt. Mindketten tiszteltük a szeretmet, tehát eleve kesztyűs kézzel bántunk egymással.

HUSZONNÉGY

Családunk pusztulása szinte élettani ritkaság. Húsz évvel ezelőtt a szűkebb család is harminc főt számlált. Aztán évente temettünk. Agyvérzés. Rák. Izület. Fekély. Tüdőgyulladás. Szívelégtelenség. Egy perccel sem tudtuk meghosszabbítani a kimért időt, nem volt rá pénzünk. Apám például megfulladt, egyszerűen megtömték reflex nélküli torkát, mert kellett az ágy a vezérigazgatónak, aki ily módon teljes ellátás mellett táppénzét felvéve, s felét az orvosnak juttatva szokta kipihenni magát. Mikor ebbe belebetegedtem, volt, aki azt kérdezte, csak nem sajnállok egy kicsinyes világban éretlen emberektől ilyen primitív luxust? Szóba sem került a másik serpenyő az emberérettel. Én sem beszéltem róla, hiszen nem

minden állításnak van értelme. Például mit érnek az ilyen mondatok: nem igaz, ami igaz; nem én akartam, amit akartam; addig vagyok, amíg voltam; sosem leszek, míg vagyok. Anya mondatai. Mások elmebetegnek neveznék, de anya nem beszél „másokkal”, ki sem lép a lakásból. Nagyapa vigyáz rá, de meddig él nagyapa, hiszen 87 éves! Hárman maradtunk. Azt mondják – gyenge, ellenállásra képtelen család voltunk. Nem igaz. Azért nem tudtuk egy perccel sem meghosszabbítani a kimért időt, mert nem volt pénzünk rá. Az élet: törvény, de a törvény nem éltet, – ezt az ellentmondást nem család-szinten kell feloldani ...

HUSZONÖT

Kitüntetéssel doktoráltam. Dr. K. I. jogtudós munkatársának hívott a Legfelsőbb Bíróságra. Mivel személyes kapcsolatom – protekcióm – nem volt, megkérdeztem, mi indította erre?! Polybios 6. könyv 56. fejezet 6. bekezdését tette elém:

„Mivel azonban minden tömeg könnyelmű, telve van törvénytelen vágyakkal, esztelen haraggal, erőszakos szenvedéllyel, nem marad más hátra, mint homályos félelmekkel és ilyenfajta ijesztgetésekkel fogjuk össze a tömeget.”

Disszertációm – *Törvénytelen vágyak contra lex generalis* – című fejezetét több külföldi szaklap publikálta. Itthon egyetlen soromat sem tudtam elhelyezni.

Elfogadtam Dr. K.I. ajánlatát.

HUSZONHAT

A náciizmus sérültjeinek anyagával foglalkozom. Az én korosztályom számára nincs megnyugvás, semmiről sem tehetünk, s mindenért vállalnunk kell a felelősséget.

A törvény a társadalom vasfeje. Iszonyú hiányosságai vannak: ereje nem a védelmet szolgálja, hanem a „biztonságot biztosítja”. Tehát: uralkodik.

Ez minden elméleti szakember számára megnyugtató. De hogy fest ez a gyakorlatban?!

HUSZONHÉT

Különös ügy dr. Schlesinger Ottóé. Különös az én munkám. Az ember először azt érti, amit elmondanak neki, később azt, amit nem mondanak el, végül azt, amin nem lehet változtatni.

Aki úszni akar, nem természetes vizet keres. A természetes víz hullámszik, mozog, ellenáll, piszkos, tele van halakkal, növényekkel, hullákkal, mélységekkel, zátonyokkal. Az ember megkonstruálja a medencét, a mesterséges vizet, a kordában tartott mélységet. Mert úszni akar.

De azért tanul meg úszni az ő mesterséges medencéjében, mert vissza kell mennie a vízhez, mely hullámszik, mozog, ellenáll, piszkos, tele van halakkal, növényekkel, hullákkal, mélységekkel, zátonyokkal – ...

Ez az ügy kirántott az elmélet mesterséges medencéjéből.

HUSZONNYOLC

Dr. Schlesinger bejelentései pontosak, 1942-től 1944-ig Tiszalápnak volt vasútvonala. Állomása is volt. A háború után az állomás helyén bombatölcser táton-gott, sínnek és talpfának nyoma sem maradt. A rombolás nagysága, az ingoványos talaj veszélyei miatt a vasútvonalat a háború előtti állapotban állították vissza. Ez azt jelenti: levágták róla a kanyart, mely Tiszalápot bekapcsolta a vasúthálózatba. Ma már kevesen tudnak erről

Elhatároztam: a végére járok.

HUSZONKILENC

A helyszínelésre nem kaptam engedélyt.

Valahol megakadt egy billentyű, a kapcsolótábla figyelmeztetően villog, de nem tudom bemérni a veszélyzónát.

Akik a törvényt és hatalmat képviselik, nem engedhetik meg maguknak, hogy ne az történjék: – amit tesznek. A történéstől elvált cselekedet által értelmetlenül éljük az értéktelenné tett életet. Az én cselekedeteimnek mindig lesz értelme!

Bejelentettem, hogy megtartom a helyszínelést – engedély nélkül.

HARMINC

Fée, menjünk távolabb! Távolabb innen! Képzeld, a Földön megöltek ...

«««« »»»»